

ПРОУЧВАНЕ ЗА СЪСТОЯНИЕТО И НУЖДИТЕ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА

ПО ПРОЕКТ GR-BG BUSINESS PASSPORT, ФИНАНСИРАН ПО ПРОГРАМА ЗА ТРАНСГРАНИЧНО
СЪТРУДНИЧЕСТВО INTERREG V-A ГЪРЦИЯ-БЪЛГАРИЯ 2014-2020

DELIVERABLE 3.2.1 E-LIBRARY AND DATABASE FOR SUPPORTING SMES REGIONAL MUNICIPALITIES
ASSOCIATION“ MARITZA” WWW.MARITZA.INFO

Abstract in English

INVESTIGATION ON THE STATE AND NEEDS OF BUSINESS IN HASKOVO REGION AFTER COVID RESTRICTIONS

To improve SME support and development processes in view of the economic crisis due to the COVID-19 pandemic and the significant changes in the lives of billions of people around the world, including in Bulgaria, within the framework of the project RMA "Maritza" is developing an "Investigation on the state and needs of business in Haskovo region after COVID restrictions". The purpose is to investigate how COVID-19 pandemic has affected business in the Haskovo Region and to identify the needs and measures for the development of business activities in response to the economic and energy crisis. The study investigated the opinion of business in the region regarding specific proposals to improve anti-crisis policies and measures at the national, municipal and regional level.

This topical investigation is timely in view of the changes that have occurred in the economic development of Bulgaria as a result of the introduced restrictive measures for the spread of COVID-19. The changes that have occurred in the organization of work of businesses in various industries imply up-to-date and targeted measures, both by the state and by the organizations themselves. The changes that have occurred require a reassessment of the purpose and use of existing resources, including human, natural, financial and material, while at the same time requiring a survey and change of the legislative base to allow the functioning of businesses in the current environment. In this regard, the current study is focused on how businesses in Haskovo Region have responded to the new situation caused by the corona virus and what their needs are after the COVID-19 restrictions.

The findings in result of the investigation on the state and needs of business in Haskovo region after COVID restrictions are grouped as follows:

CONCLUSIONS ON THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON ECONOMIC ACTIVITY:

- 77% of the investigated enterprises, indicate there is a deterioration of the economic indicators;
- 64% of the investigated enterprises, indicate there is a decline in turnover;
- 61% of the investigated enterprises experienced a decline in employment;
- The 3 most popular measures to preserve business among the investigated companies are: reducing costs (66%), putting employees on paid or unpaid leave (48%), increasing the prices of manufactured products/services (43%);
- for 1/3 of the investigated enterprises, the limitation/suspension of business activity as a result of the COVID-19 pandemic and the introduced measures and restrictions significantly affected their activity;
- almost half of the investigated enterprises are significantly affected by the missing goods or services;
- almost half of the investigated enterprises are significantly affected by the logistical difficulties in the delivery of products;

- impaired sales affected approximately the same share of less and more severely affected enterprises - slightly over 40%, respectively;
- over 50% of the investigated enterprises are not significantly affected by the loss of employees;
- for 71% of the investigated enterprises, the absence of employees due to illness has a weaker or neutral impact on their activity;
- 75% of the investigated enterprises are not significantly affected by the the sensitive work load for some of the workers;
- almost half of the investigated enterprises are slightly affected by the lack of work force, a little over 1/3 are strongly affected by the lack of work force;
- for 40% of the investigated enterprises, the drop in demand for the offered products/services has a significant impact on their activity, and for 50% of the investigated this factor has a weaker to medium impact;
- for 28% of the investigated companies, the cancellation of orders by customers has a significant impact on their activity, and for 52% of the investigated companies, this factor has a weaker to medium impact;
- Only 13% of the respondents registered an increasing demand for goods or services, and more than half of the respondents indicate that there is no such demand;
- The delay in the execution of assigned orders/contracts is a factor that did not affect the activity of more than half of the respondents;
- 60% of the enterprises indicate that the reduced turnover/income significantly affected their activity;
- 70% of enterprises indicate that the increase in raw materials for production has significantly affected their activity.

CONCLUSIONS ON ANTI-CRISIS MEASURES IN BUSINESS SUPPORT:

- Over ½ of the investigated enterprises are dissatisfied with the state's business support measures to mitigate the economic consequences of the coronavirus pandemic;
- The three most popular measures are among business in Haskovo are: "Grants for micro- and small enterprises in the amount of BGN 3 to 10 thousand", "60/40" measure and "Moratorium on loan payments".

CONCLUSIONS ON NEEDS AND PROPOSALS AFTER COVID-19 RESTRICTIONS:

- 62% of investigated businesses do not think that the COVID-19 pandemic has led to new consumer needs and new business demands;
- The most popular answer regarding customer needs and requirements for business activity, according to the investigated enterprises, is related to a decrease in demand and the purchasing power of the population, with a decrease in the volume of orders and, accordingly, the demand for cheaper goods and services and basic goods at a lower price;
- 69% of the investigated enterprises do not think that they have a need to introduce digital technologies and train staff in this direction

- The top three most popular priorities for investigated businesses after the COVID-19 pandemic are: retaining current markets; reaching new markets and creating a new consumer mix that meets customer needs; increasing investments for digitization;
- The top three most priority areas in which efforts should be directed to overcome the consequences of the COVID-19 pandemic are: state support for stable governance, a stable economy and adequate measures; online services and sales and digital marketing; production and energy efficiency;
- 16 measures that could be implemented at the national level and 6 measures at the municipal level have been identified.

СЪДЪРЖАНИЕ

Abstract in English	1
ВЪВЕДЕНИЕ	5
1. МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО	8
1.1. Формулиране на темата на проучването	8
1.2. Събиране на първичната информация по темата	8
1.3. Определяне на методиката на проучването	9
1.3.1. Цел и задачи на проучването	9
1.3.2. Методика на проучването	9
2. ДЕМОГРАФСКО, СОЦИАЛНО И ИКОНОМИЧЕСКО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТ ХАСКОВО В ПЕРИОДА 2019 – 2022 г. (РЕЗУЛТАТИ ОТ КАБИНЕТНО ПРОУЧВАНЕ)	10
3. СЪСТОЯНИЕ И НУЖДИ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА (РЕЗУЛТАТИ ОТ КОЛИЧЕСТВЕНО ИЗСЛЕДВАНЕ)	19
3.1. Резултати от онлайн проучване относно състоянието и нуждите на бизнеса от Област Хасково след COVID-19 ограниченията	22
3.1.1. Характеристика на изследваните лица (резултати от Секция 1)	22
3.1.2. Въздействие на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност (резултати от Секция 2)	25
3.1.3. Антикризисни мерки в подкрепа на бизнеса (резултати от Секция 3)	36
3.1.4. Нужди и препоръки след COVID-19 ограниченията (резултати от Секция 4)	40
4. ИЗВОДИ	50
5. ПРИЛОЖЕНИЯ	53

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият документ „**ПРОУЧВАНЕ ЗА СЪСТОЯНИЕТО И НУЖДТЕ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА**“, в изпълнение на Дейност 3.2.1. Електронна библиотека и база данни за подпомагане на МСП е изготвен от PCO „Марица в рамките на проект „Greek Bulgarian Business Partnership by Assistance, Services, Solutions to Promote Open Regions Team“ с акроним „GR-BG BUSINESS PASSPORT“. Проектът се изпълнява в периода 13.04.2021 г. – 12.11.2023 г. съгласно Договор за БФП № В6.3а.07, финансиран по Програмата за сътрудничество Interreg V-A „Гърция-България 2014-2020“, Приоритетна ос 1. Конкурентен и иновативен трансграничен регион, Инвестиционен приоритет 3а. Насърчаване на предприемачеството, по-специално чрез улесняване на икономическата експлоатация на нови идеи и насърчаване създаването на нови фирми, включително чрез бизнес инкубатори.

Водещ партньор по проекта е Management and Administration Authority Technopolis Thessalonikis SA (Управленски и административен орган Технополис Солун СА) с партньори **РЕГИОНАЛНО СДРУЖЕНИЕ НА ОБЩИНИТЕ „МАРИЦА“**, Research Account of International University of Greece (Отдел изследвания в Международния университет в Гърция) и Институт по Роботика - Българска Академия на Науките.

ОСНОВНАТА ЦЕЛ НА ПРОЕКТА е да се създаде интегрирана рамка за подкрепа за МСП в трансграничната зона, която се фокусира върху специфични категории предприятия (например малки и семейни предприятия, стартиращи компании) и важни сектори съгласно стратегиите RIS3 (напр. предприятия, опериращи в селското стопанство, туристическия сектор, социални предприятия и др.), и също така върху потенциални идеи на млади хора, които искат да развият бизнес.

СПЕЦИФИЧНИТЕ ЦЕЛИ НА ПРОЕКТА са свързани с:

- интерфейс на научните изследвания и иновациите с икономическия растеж по нови начини, като откриване на бизнес;
- разработване и създаване на иновативни продукти с характеристики, които ще ги направят по-конкурентоспособни на международните пазари, ще дадат още по-голям тласък на избраните бизнес сектори и на трансграничната зона като цяло;
- създаване и функциониране на специализирани структури за подпомагане на съществуващ бизнес и създаване на нов с фокус върху най-авангардните технологии;
- разработване на нов модел на трансгранично предприемачество, основаващ се на стартиращи предприятия, способни да привличат рискови капитали и инвестиции, допринасящи за растежа на икономиката като цяло;
- формиране на трансгранична бизнес мрежа, която ще бъде свързана с международни мрежи в областта на иновациите и модерните технологии;
- подобряване на екстровеерността и конкурентоспособността на продуктите и услугите както на вътрешния, така и на задграничните пазари;
- създаване на преки и непреки нови работни места.

В тази връзка проектът предвижда изпълнението на **ТРИ ОСНОВНИ ПАКЕТА ОТ ДЕЙНОСТИ** - лаборатория по роботика, подкрепа на иновативни бизнес идеи и изложения, като очакваните резултати от тяхното изпълнение са:

- подобряване на бизнес средата в трансграничната зона;
- развитие на мрежи;
- създаване на интегрирана екосистема за МСП;
- подобряване на процесите за подкрепа и развитие на МСП;
- въвеждане на иновациите като приоритет и обвързването на академичните знания и изследвания с бизнес средата;
- насърчаване на иновации, които водят до инвестиции чрез подкрепата, предоставяна на стартиращи предприятия;
- създаване и активиране на бизнеси с иновативни организационни структури, като създаване на бизнес възможности чрез мрежа от самоуправляващи се предприятия;
- създаване на бизнес от групи, които нямат достъп до финанси или специализирано управление.

ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ ЗА ПОДКРЕПА И РАЗВИТИЕ НА МСП С ОГЛЕД НА ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА ВСЛЕДСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19 И ЗНАЧИТЕЛНИТЕ ПРОМЕНИ В ЖИВОТА НА МИЛИАРДИ ХОРА ПО СВЕТА, ВКЛЮЧИТЕЛНО В БЪЛГАРИЯ, В РАМКИТЕ НА ПРОЕКТА РСО „МАРИЦА“ ИЗРАБОТВА „ПРОУЧВАНЕ ЗА СЪСТОЯНИЕТО И НУЖДИТЕ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА“. ЦЕЛТА НА ПРОУЧВАНЕТО Е ДА ИЗСЛЕДВА ПО КАКЪВ НАЧИН ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 Е ВЪЗДЕЙСТВАЛА НА БИЗНЕСА В РЕГИОН ХАСКОВО И ДА ИДЕНТИФИЦИРА НУЖДИТЕ И МЕРКИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА ДЕЙНОСТТА В ОТГОВОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА И ЕНЕРГИЙНАТА КРИЗА. ПРОУЧВАНЕТО ИЗСЛЕДВА МНЕНИЕТО НА БИЗНЕСА В РЕГИОНА ОТНОСНО КОНКРЕТНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА АНТИКРИЗИСНИТЕ ПОЛИТИКИ И МЕРКИ НА НАЦИОНАЛНО, ОБЩИНСКО И РЕГИОНАЛНО НИВО.

Пандемията COVID-19 е глобална епидемия от коронавирус, инфекциозно заболяване, причинено от вируса на тежкия остър респираторен синдром коронавирус 2 (SARS-CoV-2). Първите случаи на нов коронавирус (nCoV) са открити за първи път в Китай през декември 2019 г., като вирусът бързо се разпространява в други страни по света. Това е причината, поради която СЗО обявява извънредна ситуация за общественото здраве от международно значение на 30 януари 2020 г. и характеризира избухването като пандемия на 11 март 2020 г. В резултат на това епидемията е поетапно обявена в почти всички страни на всички континенти на Земята.

В България Министерски съвет приема решение за предприемане на мерки във връзка със заболяването COVID-19 на 8 март 2020 г. и Народното събрание приема Закон за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното Събрание от 13 март 2020 г. и за преодоляване на последиците в сила от 13 март 2020 г. Като превенция за разпространение на вируса е преустановена дейността на редица бизнеси, а други са пряко или косвено засегнати от кризата. Реакциите на хората, организациите и бизнесите в първите месеци на извънредното положение в България са разнообразни - едни спират работа, други се включват активно да помагат, трети променят фокуса и обема си на работа. Въведеното на 13 март 2020 г. извънредно

положение е отменено с решение на МС от 14 май 2020 г. и е заменено с “извънредна епидемична обстановка”, която да позволява на държавата бързо въвеждане на нови мерки в случай на значителен ръст на заболялите от корона вируса. Извънредната епидемична обстановка е последователно удължавана с решения на Министерски съвет в периода 2020 – 2022 г. Съгласно последното РМС № 826 от 5 ноември 2021 година обявената с РМС № 325 от 14 май 2020 г. извънредна епидемична обстановка на територията на Република България, свързана с епидемичното разпространение на COVID-19 и съществуващата непосредствена опасност за живота и здравето на гражданите, е удължена, считано от 1 декември 2021 г. до 31 март 2022 г. Съгласно Заповед № РД-01-968 от 26.11.2021 г. на МЗ за въвеждане на временни протиепидемични мерки - правила за хигиена и дезинфекция, мерки при работа с клиенти, носене на маски и др. временните протиепидемични мерки на територията на Република България се въвеждат за периода от 1.12.2021 г. до 30.03.2022 г. Извънредната епидемична обстановка на територията на Република България официално се отменя, считано от 1 април 2022 г. и в тази връзка Народното събрание приема поправки в Закона за здравето, съгласно които се създава правна възможност след отмяната на обявена извънредна епидемична обстановка, когато това е необходимо с цел да се предотврати последващо епидемично разпространение на заразна болест по чл.61, ал. 1 от Закона за здравето и с цел контрол на епидемичния риск, министърът на здравеопазването по предложение на главния държавен здравен инспектор да може със заповед да въвежда протиепидемични мерки за територията на цялата страна или за отделна област за определен период от време (чл.63, ал.10, в сила от 26.04.2022 г. от 33) такава възможност се предвижда и на директорите на регионалните здравни инспекции за територията на съответната област, на отделна община или населено място (чл.63, ал.11, в сила от 26.04.2022 г. от 33). Съгласно чл.63, ал.12 от 33 временните протиепидемични мерки по ал. 10 и 11 не може да включват:

1. забрана за влизане на територията на страната;
2. ограничаване придвижването на територията на страната;
3. спиране работа на обекти с обществено предназначение и/или други обекти или услуги, предоставяни на гражданите;
4. изискване на документ за достъп до обектите и услугите по т. 3.

В резултат на въведените ограничителни мерки за разпространение на COVID-19 в периода 13 март 2020 г. - 30 март 2022 г. и справяне със здравната и задълбочаващата се икономическа криза в България, както и в Европа и по света, настъпват редица промени в стопанската активност, организацията на работа, заетостта, доходите и икономическите модели на гражданите и бизнеса, което води до нарастване на предизвикателствата пред бизнеса в България. 2020 г. е изключително кризисна, поставяйки пазара на труда под сериозно напрежение, като в седмиците след въвеждането на ограничителните мерки се отчитат рекорден брой регистрации на нови безработни в бюрата по труда. С въведените правителствени ограничения и спирането на основни услуги, малка част от фирмите се насочват към отдалечена работа, с което

да гарантират, че коронавирусът не се разпространява в тяхната организация и може да продължат работата, както обикновено.

Пандемията предизвиква значителни промени в начина, по който фирмите и организациите работят в различните индустрии. Ограничителните мерки провокират тенденция за свиване на разходите на бизнеса и в домакинствата. България се оказва единствената страна в ЕС, в която спадът на оборота в търговията на дребно от март до юли 2020г. в сравнение със същия период на 2019 г. е двуцифрено число – 17,5 %. По време на кризата, бизнесът и хората са ограничили значително разходите си, спрямо останалите жители на ЕС. В същото време, общо за страните от ЕС, в края на юли 2020г., спадът на продажбите на дребно е преодолян.

Редица правителства, включително българското, подготвят и изпълняват планове и мерки за подпомагане на бизнеса и гражданите за преодоляване на последствията от икономическата и социална криза, произтичащи от пандемията COVID-19, но поради промяната на цялостната картина, почти до края на 2020г. е трудно да се проследи какво се случва на микро и макро равнище, какъв е обхватът и мащабът на ефектите от кризата и респективно, въздействието от предприетите антикризисни мерки.

1. МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО

1.1. Формулиране на темата на проучването

Темата на настоящата разработка е „**ПРОУЧВАНЕ ЗА СЪСТОЯНИЕТО И НУЖДТЕ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА**“. Поставената тема е актуална и навременна с оглед на промените настъпили в икономическото развитие на България вследствие на въведените ограничителни мерки за разпространение на COVID-19. Настъпилите промени в организацията на работа на бизнесите в различните индустрии предполагат актуални и целенасочени мерки, както от страна на държавата, така и от самите организации. Настъпилите промени налагат преоценка на предназначението и използването на съществуващите ресурси, включително човешки, природни, финансови и материални, като същевременно се налага обследване и промяна на законодателната база, която да позволи функционирането на бизнесите в актуалната среда. В тази връзка настоящото проучване е фокусирано върху това как бизнеса в Област Хасково е реагирал на новата ситуация, породена от корона вируса и какви са неговите нужди след Covid-19 ограниченията.

1.2. Събиране на първичната информация по темата

За изготвяне на проучването са използвани публични статистически данни във връзка с основните показатели за развитие на Област Хасково и са проучени, документи свързани с въвеждането на извънредното положение в България и въвеждането на ограничителни мерки. Прегледани са актуални проучвания свързани с въздействието на пандемията от COVID-19 върху бизнеса в България.

1.3. Провеждане на проучване на тема: „Състоянието и нуждите на бизнеса в област Хасково след Covid-19 ограниченията“. Методиката на проучването

1.3.1. Цел и задачи на проучването

Основната цел е проучване на състоянието и разкриване на нуждите и възможностите за развитие на бизнеса в Област Хасково след COVID-19 ограниченията. В тази връзка основните изследователски задачи, пряко отговарящи за общата цел на проучването са:

- Да се събере актуална информация, свързана със състоянието на бизнеса в Област Хасково
- Да се проучат проблемите на бизнеса от Област Хасково, свързани с пандемията от COVID-19;
- Да се проучат нуждите за развитие на бизнеса в Област Хасково след COVID-19 ограниченията;
- Да се изведат и обобщят възможностите и препоръките за развитието на бизнеса в Област Хасково след COVID-19 ограниченията.

1.3.2. Методика на проучването

За изготвянето на проучването са използвани изследователски методи в качеството им на инструменти за събиране на данни с оглед достигането до заключения чрез теоретичен анализ. Използваните изследователски методи за изготвяне на проучването са изцяло съобразени с целта и задачите на проучването, както следва:

- преглед и анализ на източници на информация и свързани документи;
- анализ на вече натрупан опит и установени проблеми;
- оценка;
- анкетно проучване - в т.ч. формулиране на въпроси и разработване на таблици за въвеждане и обработване на информацията.

Методиката на проучването (инструменти, методи и дейности, които се прилагат) за постигането на основните цели и задачи на проучването се базира на разбирането, че резултатите трябва да допринесат за постигане на целите на самото проучване. Въз основа на това, провеждането на настоящото социологическо проучване се базира на преглед и оценка на набор от източници на информация, в т.ч. официална информация за тенденциите в развитието на бизнеса на територията на Област Хасково и извеждането на нуждите и перспективите в областта.

След извършване на аналитичен преглед на набраната информация се преминава към оценка, обобщение и анализ на събраната информация от проведеното допитване до фирми на територията на Област Хасково, в заключение се дефинират тенденции, възможности, проблеми и препоръки за развитието им.

Проведено е и представително изследване сред бизнес организации в област Хасково с цел проучване на състоянието и нуждите им след COVID-19 ограниченията. Приложеният инструмент за събиране на данни е посредством структурирана писмена анкетна карта и анализ на резултатите от нея.

Определени са следните подходи и методи за извършване на оценката на условията, нуждите и потенциала за набиране на информация и източници на информация:

- Анализ на нуждите на целевите групи - като входящи данни за анализа използваме информацията от анкетни карти, като ще я допълним с административни и статистически данни. Използването на аналитичните инструменти цели да очертае състоянието и нуждите за развитието на бизнеса в Област Хасково след Covid-19;
- Статистически – дескриптивна статистика, обработка на получените резултати от разработената анкетна карта, позволяваща изследване на връзки и зависимости, изготвяне на едномерни и двумерни разпределения, изследване на асиметричната информация и др.

2. ДЕМОГРАФСКО, СОЦИАЛНО И ИКОНОМИЧЕСКО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТ ХАСКОВО В ПЕРИОДА 2019 – 2022 г. (РЕЗУЛТАТИ ОТ КАБИНЕТНО ПРОУЧВАНЕ)

В рамките на проект „Greek Bulgarian Business Partnership by Assistance, Services, Solutions to Promote Open Regions Team“ с акроним „GR-BG BUSINESS PASSPORT“, Договор за БФП № В6.За.07, финансиран по Програмата за сътрудничество INTERREG V-A „Гърция-България 2014-2020“ РСО „Марица“ изработва Бизнес профил на Област Хасково, който включва информация и тенденции в развитието на икономиката, селското стопанство, туризма, комуналните услуги, здравеопазването, образованието и социалното подпомагане в областта. Към Бизнес профила на областта са разработени и бизнес паспорти за всяка една от 11-те общини в Област Хасково, които включват следните показатели: баланс на територията; площ, гъстота на населението и населени места; атмосферно налягане, температура, влажност на въздуха, валежи; полово – възрастовата пирамида; население под, във и над трудоспособна възраст; естествено движение на населението; среден списъчен брой на наетите лица по трудово или служебно правоотношение; средна брутна годишна работна заплата на наетите лица по трудово или служебно правоотношение; най-висока и най-ниска годишна работна заплата на наетите лица по трудово или служебно правоотношение; детски градини; образование; активни центрове за професионално обучение; лечебни и здравни заведения; детски ясли; предприятия по икономически дейности; произведена продукция в предприятията по икономически дейности; приходи от дейността на предприятията по икономически дейности; нетни приходи от продажби на предприятията по икономически дейности; разходи за дейността на предприятията по икономически дейности; ДМА на предприятията по икономически дейности; основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по групи предприятия според заетите в тях лица; чуждестранни преки инвестиции от нефинансовия сектор; приходи на строителните предприятия. Данните използвани за изготвянето на Бизнес Профил на Област Хасково и на Бизнес Паспорти на общините Димитровград, Ивайловград, Любимец, Маджарово, Минерални бани, Свиленград, Симеоновград, Стамболово, Тополовград, Харманли и Хасково са от 2019 и 2020 г.

В настоящия раздел са включени статистически сравними данни за периода 2019-2021 г. и някои налични данни за 2022 г. с оглед изясняване на демографското, социално и икономическо развитие на Област Хасково в периода 2019 – 2022 г. Посоченият период е изследван във връзка с това, че първите случаи на коронавирус са открити в края на 2019 г., след което 2020 и 2021 г. се оказват най-тежки за бизнеса предвид въведеното извънредно положение в страната и съпътстващите го ограничителни мерки, а през 2022 г. във връзка с военните действия в Украйна възниква енергийната криза, която също има пряко въздействие върху бизнес дейността, предвид поскъпването на горивата и енергийните ресурси.

РАЗПОЛОЖЕНИЕ И ТЕРИТОРИЯ

Област Хасково е разположена в централната част на Южна България с обща площ 5 543 кв. км., която заема 5% от територията на Република България. Областта включва 261 населени места, групирани в 11 общини – Хасково, Димитровград, Свиленград, Любимец, Харманли, Маджарово, Симеоновград, Ивайловград, Тополовград, Минерални бани и Стамболово.

НАСЕЛЕНИЕ

Съгласно резултатите от проведеното 18-о преброяване на населението и жилищния фонд в България, населението на област Хасково към 7 септември 2021 г. възлиза на 211 565 души, което представлява 3,3 % от населението на страната.

В таблицата по-долу е представено разпределението на населението общо за страната и за Област Хасково в периода 2019 – 2021 г. съгласно данните на ИНФОСТАТ, включващи общ брой на населението, вкл. мъже и жени; коефициент на естествен прираст, на обща смъртност, на смъртност мъже, жени и детска смъртност.

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Население към 31.12. - общо	брой	6951482	6916548	6838937	225317	223625	220269
Население към 31.12. - мъже	брой	3369646	3349715	3311311	109971	109127	107562
Население към 31.12. - жени	брой	3581836	3566833	3527626	115346	114498	112707
Коефициент на естествен прираст (на 1 000 души от населението)	промил	-6,7	-9,5	-13,2	-8,7	-12,3	-15,5
Коефициент на детска смъртност (на 1 000 живородени деца)	промил	5,6	5,1	5,6	8,2	8,4	4,8

Коефициент на смъртност - общо (на 1 000 души от населението)	промил	15,5	18,0	21,7	16,7	19,7	23,1
Коефициент на смъртност - мъже (на 1 000 души от населението)	промил	16,6	19,6	23,2	17,9	21,4	24,5
Коефициент на смъртност - жени (на 1 000 души от населението)	промил	14,5	16,4	20,2	15,6	18,1	21,7

Представените данни показват следните тенденции:

- Делът на населението на Област Хасково спрямо общото население на страната е малко над 3% през посочения период;
- Налице е намаляване на населението на Област Хасково, както и на общото население на страната, като коефициентът на естествения прираст (на 1 000 души от населението) за Област Хасково и за страната се удвоява през 2021 г. спрямо стойността си през 2019 г. Прави впечатление, че коефициентът на естествения прираст за Област Хасково е по-нисък от средния за страната през целия разглеждан период, което заедно с останалите показатели, показва че негативната демография е с по-засилена тенденция в областта.
- Прави впечатление, че коефициентът на смъртност за Област Хасково, както общия, така и за мъже, жени и детски е по-висок от средния за страната през целия разглеждан период. Единствено през 2021 г. коефициентът на детската смъртност за Област Хасково спада спрямо средния за страната.

ЗАЕТОСТ, РАБОТНА ЗАПЛАТА, БЕЗРАБОТИЦА, ОБРАЗОВАНИЕ

В таблицата по-долу са представени данните на ИНФОСТАТ за нивата на заетост, работна заплата, безработица и образование на населението общо за страната и за Област Хасково в периода 2019 – 2021 г.

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение	брой	2322561	2211773	2248934	52870	48981	49758
Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение	левове	15209	16687	18733	10566	11642	12906
Коефициент на икономическа	процент	73,2	72,2	72,0	71,1	67,6	67,5

активност - 15 - 64 навършени години							
Коефициент на заетост - 15 - 64 навършени години	процент	70,1	68,5	68,1	70,9	67,4	66,3
Коефициент на безработица ¹²	процент	4,2	5,1	5,3	(0.4)	(0.3)	(1.6)
Регистрирани в бюрата по труда безработни лица към 31.12.	брой	194715	220292	157283	6392	6486	5583
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с висше образование	процент	28,1	29,2	29,6	20,2	17,8	18,5
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години със средно образование	процент	54,3	53,9	53,8	55,8	56,5	61,6
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с основно и по-ниско образование	процент	17,5	16,9	16,6	24,0	25,8	19,9

Представените данни показват следните тенденции:

- С намаляване на населението в Област Хасково намаляват и броя на наетите лица. Процентът на наетите в областта през разглеждания период се запазва малко над 20% - съответно 23,46% за 2019 г., 21,90% за 2020 г. и 22,58% за 2021 г.
- Налице е слаб растеж на средната годишна работна заплата в Област Хасково през разглеждания период, но въпреки това тя е по-ниска от средните стойности за страната за същия период.
- Коефициентът на икономическа активност на лицата в група 15 - 64 навършени години за Област Хасково през 2019 г. е на приблизително същото ниво като този за страната. През 2020 и 2021 г. е налице по-нисък коефициент на икономическа активност на лицата в тази група, спрямо средния за страната, което е сигнал за намаляване на заетостта, както и за застаряване на населението. За съжаление липсват достатъчно данни за изчисление на коефициента на безработица за Област Хасково. Данните за регистрираните в бюрата по труда безработни лица са приблизително еднакви през разглеждания период, като е налице по-малък брой на безработните в областта през 2021 г., спрямо предходните 2 години.

¹ Показателят "Коефициент на безработица" е изчислен от данните от Наблюдение на работната сила.

² () поради малкия обем на извадката стойностите, оградени в скоби, не са достатъчно точни

- Като цяло относителният дял на населението с висше образование в Област Хасково е по-нисък от този на населението с висше образование за страната. Делът на населението в областта със средно образование и делът на населението в областта с основно и по-ниско образование е по-висок спрямо тези за страната.

Болнични заведения, легла в болничните заведения, лекари

В таблицата по-долу са представени данните на ИНФОСТАТ за броя на болничните заведения, болничните легла и лекарите общо за страната и за Област Хасково в периода 2019 – 2021 г.³

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Болнични заведения към 31.12.	брой	341	342	341	11	11	11
Легла в болничните заведения към 31.12.	брой	53997	54216	54491	1101	1096	1093
Лекари в лечебните и здравните заведения на 10 000 души от населението	брой	42,6	43,0	43,3	29,4	30,1	29,4

Представените данни показват следните тенденции:

- Делът на болничните заведения в Област Хасково спрямо общия им брой за страната е малко над 3%, като този дял се запазва през целия разглеждан период, както се запазва и броят на болничните заведения в областта.
- Делът на болничните легла в Област Хасково спрямо общия им брой за страната е 2%, като този дял се запазва през целия разглеждан период.
- Броят на лекарите в лечебните заведения на 10 000 души население в Област Хасково е по-нисък от този за страната през целия разглеждан период.

Училища, записани учаци

В таблицата по-долу са представени данните на ИНФОСТАТ за броя на училищата, записаните учаци във всички видове училища и коефициент на записване на децата в детските градини общо за страната и за Област Хасково в периода 2019 – 2021 г.⁴

³ Болничните заведения, болничните легла и лекарите към други ведомства са включени в общия брой за страната, но не са териториално разпределени по области.

⁴ Данните по показателите "Училища (начален, прогимназиален и гимназиален етап)", "Записани учаци във всички видове училища (начален, прогимназиален и гимназиален етап)" и "Групов нетен коефициент на записване на децата в детските градини" са с референтна дата 1 октомври за съответната учебна година.

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Училища (начален, прогимназиален и гимназиален етап)	брой	2376	2355	2352	77	77	77
Записани учащи във всички видове училища (начален, прогимназиален и гимназиален етап)	брой	707609	703752	708696	23056	23013	22941
Групов нетен коефициент на записване на децата в детските градини ⁵	процент	78,7	78,1	79,1	73,7	73,9	76,0

Представените данни показват следните тенденции:

- Делът на училищата в Област Хасково спрямо общия им брой за страната е малко над 3%, като този дял се запазва през целия разглеждан период, както се запазва и броят на училищата в областта.
- Намалява броя на записаните учащи във всички видове училища в Област Хасково през разглеждания период, като същата тенденция се регистрира и на национално ниво, което е свързано с намаляване броя на населението.
- Груповият нетен коефициент на записване на децата в детските градини за Област Хасково през разглеждания период е на приблизително същите нива като общия за страната, като в областта се регистрира и леко повишаване на този коефициент.

Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия към 31.12.	хиляди евро	25341512,8	26884352,0	28184293,0	183054,0	178231,6	136242,2

⁵ Груповият нетен коефициент на записване на децата в детските градини е изчислен в процент като отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.

От представените данни на ИНФОСТАТ е видно, че чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия общо за страната показват растеж, докато в Област Хасково се регистрира спад. Делът на чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия в Област Хасково е под 1% общите за страната през целия разглеждан период.

РАЗХОДИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ДМА, ОБОРОТ, ПРОИЗВЕДЕНА ПРОДУКЦИЯ, ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ ПО ФАКТОРНИ РАЗХОДИ

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Разходи за придобиване на ДМА ⁶	хиляди левове	21873680	23157131	23035610	253566	275136	310456
Оборот	хиляди левове	316382065	306227818	374122989	4282474	4097266	4867878
Произведена продукция	хиляди левове	194336570	188218629	214877232	2888235	2637153	3206399
Добавена стойност по факторни разходи	хиляди левове	70780834	72472590	75018117	953910	964028	990813

От представените данни на ИНФОСТАТ е видно, че разходите за ДМА общо за страната и в Област Хасково показват растеж. Реализираните обороти и произведената продукция за страната и за Област Хасково имат спад през 2020 г.⁷, която е годината на въвеждане на извънредното положение поради пандемията COVID-19.

ДЯЛ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ПО БРОЙ ЗАЕТИ

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Относителен дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	92,7	93,1	92,9	93,7	94,0	93,8
Относителен дял на предприятията с 10-49 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	6,0	5,7	5,8	5,3	5,1	5,2
Относителен дял на предприятията с 50-	процент	1,1	1,0	1,1	0,9	0,8	0,9

⁶ Данните по показателя "Разходи за придобиване на ДМА" включват и разходите за закупуване на земя.

⁷ Показателите "Оборот", "Произведена продукция" и "Добавена стойност по факторни разходи" са изчислени по методология на Структурна бизнес статистика за всички нефинансови предприятия, които са представили годишни отчети за дейността си в НСИ.

249 заети лица в общия брой предприятия за областта							
Относителен дял на предприятията с повече от 250 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

Съгласно данните на ИНФОСТАТ за периода 2019 – 2021 г. в Област Хасково и в страната най-голям е делът на предприятията с до 9 заети лица - над 90%. Приблизително еднакви са тенденциите за областта и страната относно дела на предприятията с 10-49 заети лица, с 50-249 заети лица и с над 250 заети лица.

ПЪТНА И ЖП МРЕЖА

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Дължина на автомагистралите	километър	790	806	806	91	91	91
Дължина на първокласните пътища	километър	2900	2883	2883	155	155	155
Дължина на второкласните пътища	километър	4019	4019	4019	151	151	151
Дължина на третокласните пътища	километър	12170	12209	12217	747	747	747
Дължина на железопътните линии	километър	4030	4029	4031	206	206	206

Делът на автомагистралите в Област Хасково е малко над 11% спрямо общата им дължина за страната, на първокласните пътища – малко над 5%, на второкласните пътища – близо 4%, на третокласните пътища – малко над 6% и на ЖП линиите – малко над 5%.

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД)	хиляди левове	1002132	1023790	1074004	1813	1488	.. ⁸
Персонал, зает с научноизследователска и развойна дейност (НИРД)	брой	34986	35087	34613	60	54	27

⁸ .. конфиденциални данни

Разходите за научноизследователска и развойна дейност в Област Хасково могат да бъдат оценени само за 2019 и 2020 г. – под 1%, тъй като данните за 2021 г. са конфиденциални според обявената статистика от ИНФОСТАТ. Делът на персонала в Област Хасково зает с научноизследователска и развойна дейност през разглеждания период също е доста под 1%, като се забелязва спад през 2020 и 2021 г.

Достъп до интернет

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет	процент	75,1	78,9	83,5	68,1	78,6	81,1
Относителен дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използващи регулярно интернет	процент	66,8	69,2	73,9	58,4	66,4	69,1

Тенденцията за растеж на домакинствата с достъп до интернет и за растежа на лицата на възраст между 16 и 74 години, използващи регулярно интернет през разглеждания период 2019 – 2021 г. е валидна както за страната, така и за Област Хасково. В количествено изражение делът на областно ниво и по двата показателя е приблизително еднакъв с дела за страната съгласно данните на ИНФОСТАТ.

Жилищни сгради и жилища

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
Жилищни сгради	брой	2079390	2081904	2084807	72549	72602	72671
Жилища	брой	3970719	3985172	4001873	123471	123645	123815

Според данните на ИНФОСТАТ делът на жилищните сгради в Област Хасково в периода 2019 – 2021 г. е приблизително 3,5% от общия брой на жилищните сгради в страната за същия период. Налице е постепенно повишаване на броя на жилищните сгради. Делът на жилищата в Област Хасково в периода 2019 – 2021 г. е малко над 3% от общия брой на жилищата в страната. Налице е постепенно повишаване на броя на жилищата.

Места за настаняване и реализирани нощувки

Показател	Мярка	Общо за страната			Област Хасково		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021

Места за настаняване	брой	3664	3317	3335	36	35	36
Реализирани нощувки - общо	брой	27154791	11968483	17620268	158501	83568	111189

Съгласно статистическите данни на Инфостат делът на местата за настаняване в Област Хасково спрямо общия брой на местата за настаняване за страната в периода 2019 – 2021 г. е приблизително 1%. Реализираните нощувки бележат спад през 2020 и 2021 г. в областта и в страната, които са дете най-тежки години за предприятията в сектор туризъм поради въведените ограничителни мерки за пътуване.⁹

БДС по икономически сектори и БВП

Показател	БДС по икономически сектори, млн. лв.				БВП,	БВП на човек от
	Общо	Селско, горско и рибно стопанство	Индустрия	Услуги	млн. лв.	населението, лв.
Област Хасково	2019					
	1779	155	459	1164	2059	9083
	2020					
	1787	172	461	1154	2060	9177
Общо за страната	2021					
	1906	211	474	1221	2179	9817
	2019					
	103953	3902	26108	73942	120396	17259
Общо за страната	2020					
	104579	4205	26297	74076	120553	17386
	2021					
121607	6071	28979	86558	139012	20212	

С най-голяма брутна добавена стойност в регионалната икономика е секторът на услугите с дял от почти 65% през разглеждания период. На следващо място по БДС е сектор Индустрия с почти 26% дял, а делът на Селско, горско и рибно стопанство е 9%. Такива са и тенденциите в сформиранието на БДС по икономически сектори и на национално ниво. Икономиката на Област Хасково сформира между 1,5-2% от БВП на страната през разглеждания период, а като абсолютна стойност БВП на областта расте.

3. СЪСТОЯНИЕ И НУЖДИ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА (РЕЗУЛТАТИ ОТ КОЛИЧЕСТВЕНО ИЗСЛЕДВАНЕ)

Проведеното количествено изследване се фокусира върху изследване на състоянието и нуждите на бизнеса в Област Хасково след Covid-19 ограниченията. За целта е проведено едно анкетно проучване сред фирми, функциониращи на територията на

⁹ До 2006 г. се наблюдават средствата за подслон с над 30 легла, функционирали през съответната година, от 2007 г. се включват средствата за подслон (от 2014 г. - места за настаняване) с над 10 легла, функционирали през референтната година.

Област Хасково. Резултатите от анкетното проучване има отношение към развитието и устойчивостта на бизнеса по отношение на местните нужди, на необходимостта от регионална специализация и на адекватно национално планиране на мерки за подкрепа на бизнеса, особено, но и не само в кризисни ситуации. Настоящият раздел на разработката предлага: анализ на отговорите на фирмите, свързани с въздействието на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност, предлаганите антикризисни мерки в подкрепа на бизнеса, нуждите и предложенията след COVID-19 ограниченията, които имат отношение към развитието на бизнеса след пандемията.

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ:

Изследване сред бизнеса в Област Хасково, обем на извадката 91 души. Изследваните бизнеси са от всички общини на територията на областта без ограничение на стопанската им дейност.

ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ са състоянието и нуждите на бизнеса в Област Хасково след Covid-19 ограниченията съобразно идентифицираните нагласи на анкетиранията лица.

МЕТОДИ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОЦЕНКА

Проучването сред бизнеса е проведено чрез метода на стандартизирано онлайн интервю (CAWI – Computer Assisted Web Interview), обявено на анонимен и доброволен принцип за участие, чрез което потенциалните респонденти, се поканват да попълнят онлайн анкета, която се активира чрез кликването на определен линк. Попълването на този вид анкета е извършено напълно самостоятелно от респондентите, без присъствие на анкетатор. Използван е този вид анкетиране, тъй като най-силно се доближава до традиционния метод в социологията, известен като анкетно допитване със самопопълване (респондентът получава анкетна карта, която попълва без каквато и да е намеса на анкетатора). Използваните инструменти са:

ИНСТРУМЕНТ ЗА СЪБИРАНЕ НА ДАННИ ПОСРЕДСТВОМ СТРУКТУРИРАНА ПИСМЕНА АНКЕТНА КАРТА, изработена със софтуер за администриране на анкети Google Forms. Линкът към електронния формуляр на анкетната карта:

[HTTPS://DOCS.GOOGLE.COM/FORMS/D/E/1FAIpQLSeidzAOx62Xn26zBQVt9-GY-z6b-](https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeidzAOx62Xn26zBQVt9-GY-z6b-VQKQA8zhPqKy1HkZvUEXA/viewform)

[VQKQA8zhPqKy1HkZvUEXA/VIEWFORM](https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeidzAOx62Xn26zBQVt9-GY-z6b-VQKQA8zhPqKy1HkZvUEXA/viewform) е публикуван на официалната Интернет страница на Регионално Сдружение на Общините „Марица“ - [HTTPS://SHORTURL.AT/RWBM7](https://shorturl.at/rwBM7), откъдето всеки заинтересован може да го достъпи.

Причините за избора на структурирана писмена анкетна карта като основен инструмент и стъпките за изработването ѝ са:

- Предлага набиране на качествена информация за мненията, мотивите, интересите и предпочитанията на интервюираните;
- Позволява бързо и ефективно събиране на относително голям масив данни при относително ниски разходи в сравнение с други методи за събиране на данни, като фокус групи, експертни панели и т.н.

- Използва предварително разработен въпросник, което намалява отклоненията в отговорите на анкетираните;
- Дава възможност за проследяване на взаимодействието между различни променливи на изследването;
- Дава възможност анкетираният да избере удобно за него време за попълване на анкетата, да обмисли отговорите си и, ако е необходимо, да използва допълнителна информация.

При създаването на анкетната карта бяха следвани няколко стъпки:

- Първо са формулирани основните целеви теми на проучването;
- Следва формулиране на работни въпроси, разработка на конкретни групи отговори и избор на тип на въпроса (Да/Не, избор от множество варианти, скала на значимост);
- Редакция на работните въпроси с цел постигане на яснота и недвусмисленост, максимално опростяване на езика, разработка на пояснителни текстове, където е необходимо;
- Групиране на въпросите в логически тематичен ред, като се започва от по-лесните за да се предразположи анкетираният;
- Съгласуване и одобрение на окончателната формулировка на въпросите, включени в анкетната карта.

Разработена е една анкетна карта. Дизайнът на анкетната карта е опростен, което позволява нейното самопопълване и улеснява последващата обработка на резултатите. Структурата и съдържанието на анкетната карта са внимателно обмислени, като са спазвани основните изисквания за конструиране на анкетни проучвания, както и към външния вид на картите. Различните тематични раздели са маркирани визуално. Поставени са инструкции към въпросите и/или пояснения, както и общ текст за проучването. Структурата на анкетната карта е представена в отделен раздел на този документ, както и като пълно съдържание в Приложение 4.1.

Структурата и съдържанието на анкетната карта включват 4 секции с общо 17 въпроса в съответствие с избраната целева група:

- Секция 1: Профил на респондента.
- Секция 2: Анкета по следната тема: Въздействие на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност.
- Секция 3: Анкета по следната тема: Антикризисни мерки в подкрепа на бизнеса
- Секция 4: Нужди и предложения след COVID-19 ограниченията.

Секция 1 обхваща общия профил на респондента, като са включени въпроси по отношение на тип предприятие (микро, малко, средно, голямо), сектор на основна дейност, посочване на общината по регистрация на предприятието. Въпросите са само от затворен тип.

Секция 2: Въздействие на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност включва 6 въпроса – 4 от затворен тип с предварително зададени отговори, от които

анкетираният може да избере и 2 с отговори от затворен тип и възможност за отговор от отворен тип с цел да се осигури достатъчна възможност на всеки да посочи най-точно отговора си. Въз основа на затворената структура на въпросите се осигури възможността за обобщаването на отговорите, извеждането на съпоставими данни и формулиране на изводи относно въздействието на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност на анкетиранията предприятия. Резултатите от отворените отговори са оценени и изведени като констатации към настоящия анализ. 5 от въпросите в Секция 2 са със задължителен характер. 1 от въпросите е с 14 под-въпроса от типа приложимост чрез използване на пет степенна Ликертова скала (Слабо, Средно, Неутрално, Силно, Най-силно).

Секция 3: Антикризисни мерки в подкрепа на бизнеса включва 2 въпроса – 1 от затворен тип и 1 от затворен тип с възможност за отговор от отворен тип. Въз основа на затворената структура на въпросите се осигури възможността за обобщаването на отговорите, извеждането на съпоставими данни и формулиране на изводи относно антикризисните мерки в подкрепа на бизнеса. Един от въпросите в Секция 3 е със задължителен характер. 1 от въпросите е от тип приложимост чрез използване на пет степенна Ликертова скала (Много доволен, Доволен, Нямам мнение, Недоволен, Много недоволен).

Секция 4: Нужди и предложения след COVID-19 ограниченията включва 6 въпроса. 2 от въпросите са изцяло от затворен тип с избор на отговор Да/Не и 1 от въпросите е от отворен тип, уточняващ един от отговорите Да. 1 от въпросите е затворен тип с възможност за добавяне на отговор от отворен тип. 2 от въпросите са изцяло от отворен тип. Въз основа на разнообразната структура на въпросите се осигури възможността за обобщаването на отговорите, извеждането на съпоставими данни и формулиране на изводи относно нуждите и предложенията на бизнеса след COVID-19 ограниченията. 3 от въпросите в Секция 4 са със задължителен характер.

Периодът на анкетиране е 21.10.2022 – 10.04.2023 г.

Брой попълнени анкетни карти – 91.

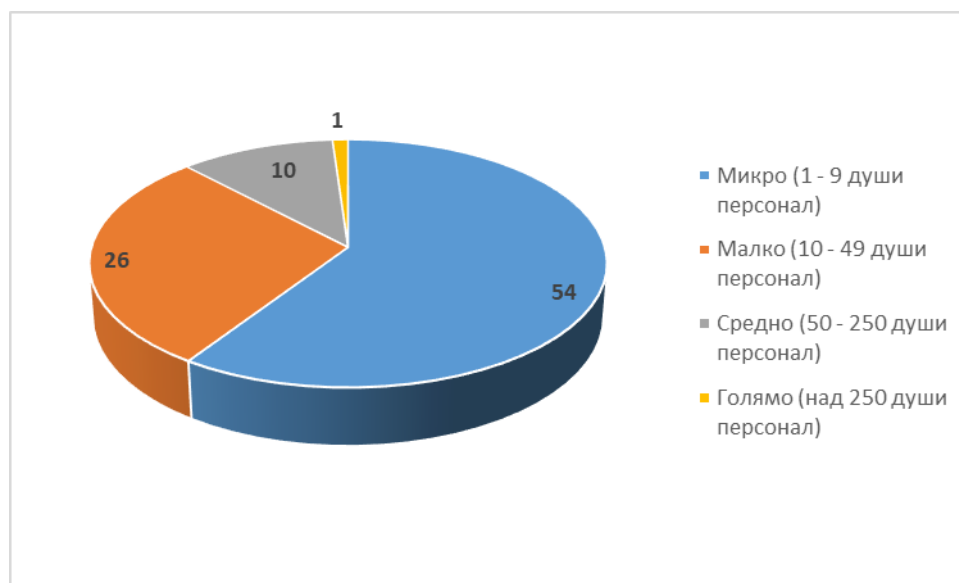
ИНСТРУМЕНТ ЗА АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПОЛУЧЕНИТЕ ПОПЪЛНЕНИ АНКЕТНИ КАРТИ посредством използване на софтуер за администриране на анкети Google Forms и софтуерен продукт MS Excel за обработка на резултатите. Отговорите на въпросите са анализирани по секции и по профил на респондента.

3.1. Резултати от онлайн проучване относно състоянието и нуждите на бизнеса от Област Хасково след COVID-19 ограниченията

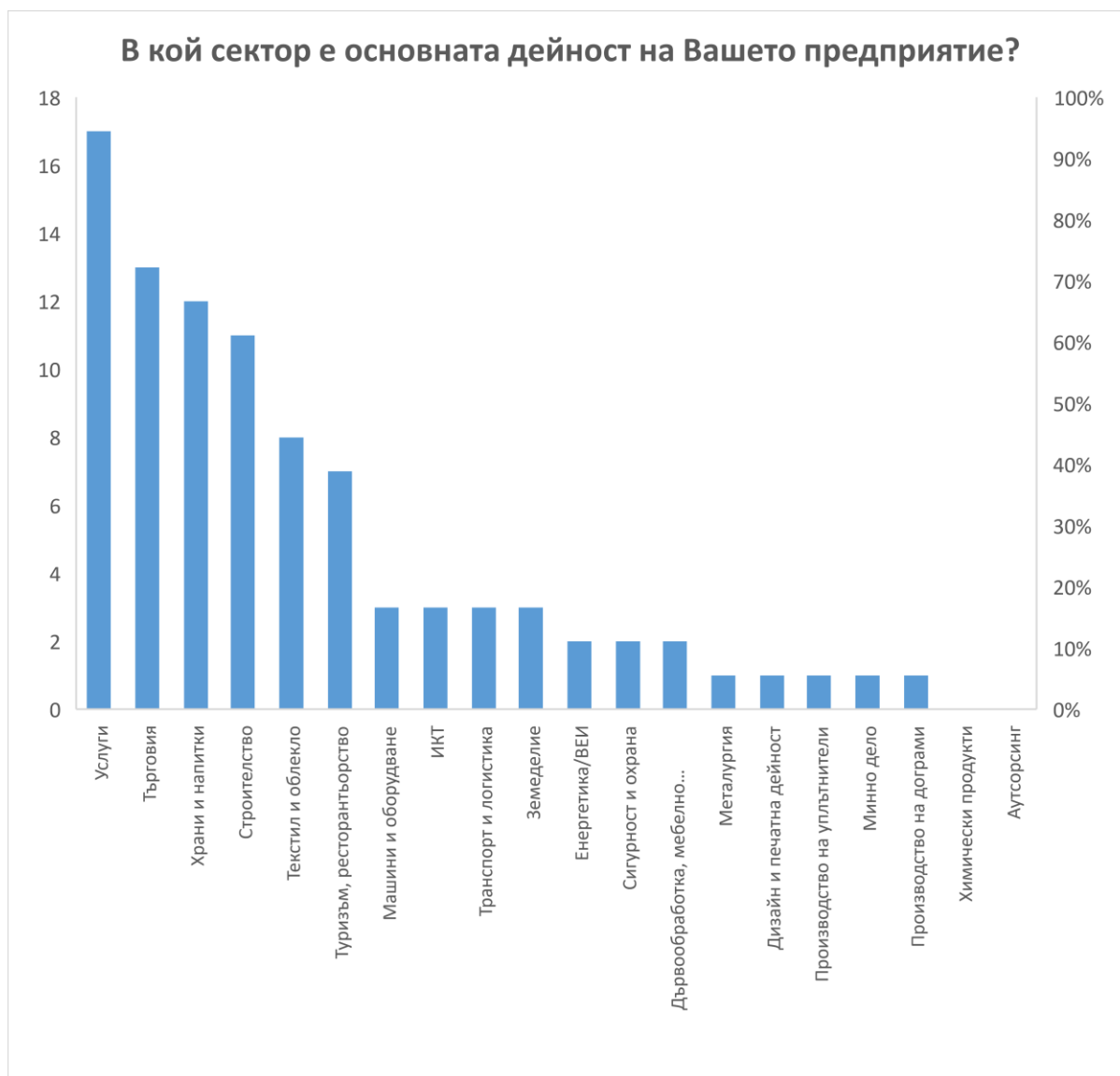
3.1.1. Характеристика на изследваните лица (резултати от Секция 1)

Анкетите са попълнени от общо 91 бизнес организации от Област Хасково. Разпределението по тип предприятие показва, че с най-голям относителен дял от отговорилите – 59% са микро предприятията (които са и най-многобройните предприятия в регионалната и националната икономика), следвани от малките

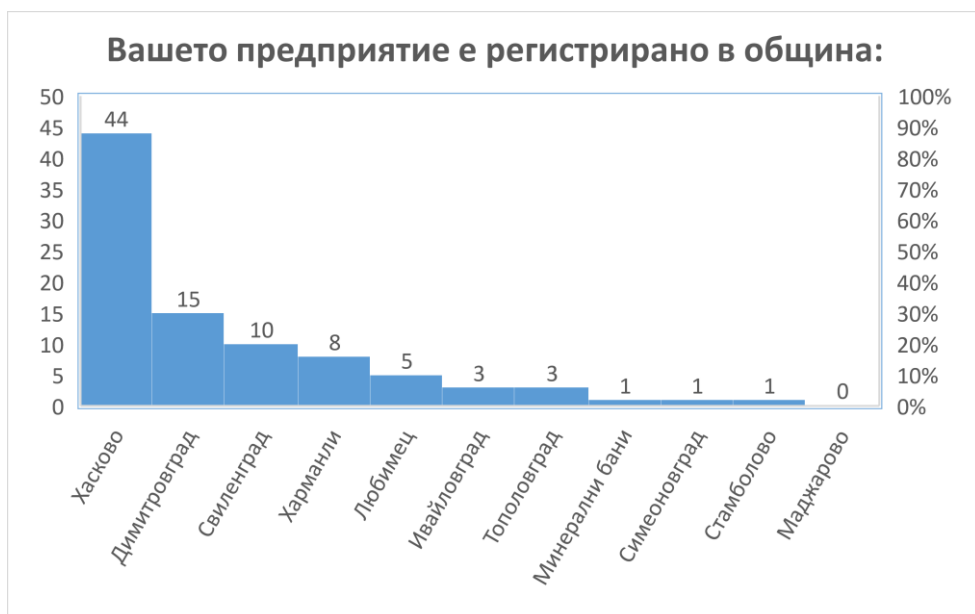
предприятия – 29%, средните предприятия - 11%, 1% е дялът на големите предприятия, отговорили на анкетата.

От разпределението на анкетираните 91 предприятия е видно разнообразието на секторите включени в проучването. Представителността на секторите в проучването се потвърждава от доминиращите икономически дейности в регионалната икономика по показател нетни приходи от продажби, които според Бизнес профил на Област Хасково и данните на НСИ за 2019 г. са: на първо място търговия на едро и дребно, следвана от преработваща промишленост, транспорт, селско, горско и рибно стопанство, култура, спорт и развлечения, строителство, хотелиерството и ресторантьорство, професионални дейности и научни изследвания, доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване; създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; административни и спомагателни дейности; операции с недвижими имоти; други дейности; образование; добивна промишленост. С най-голям дял са изследваните предприятия в сферата на услугите (19%), следвани от заетите в сферата на търговията, вкл. търговия на едро и дребно и търговия с агропродукти (14%), производство на храни и напитки (13%), строителство (12%), производство на текстил и облекло (9%), туризъм и ресторантьорство (8%). С доста по-нисък дял са предприятията заети в секторите производство на машини и оборудване, ИКТ и земеделие – всеки заема 3% дял от анкетираните; енергетика/ВЕИ (2%), сигурност и охрана (2%), дървообработка и мебелно производство (2%). С 1% дял всеки са анкетираните предприятия в сферата на металургията, дизайн и печатната дейност, производството на уплътнители, минното дело и производството на дограми. Няма анкетирани предприятия в сферата на химическите продукти и аутсорсинга.

Разпределението на анкетираните предприятия по място на регистрацията показва, че най-голям е броят на изследваните на територията на Община Хасково, в която се намира областния и общински център – 44 предприятия, следвани от 15 анкетираните предприятия в Община Димитровград, която е следващата по големина и брой на населението в Област Хасково. На трето място са анкетираните предприятия в Община Свиленград – 10, а след нея е Община Харманли с 8 предприятия. Най-малко са анкетираните предприятия в Община Любимец – 5, Община Ивайловград – 3, Община Тополовград – 3 и по 1 предприятие в общините Минерални бани, Симеоновград и Стамболово. От Община Маджарово няма регистриран отговор.

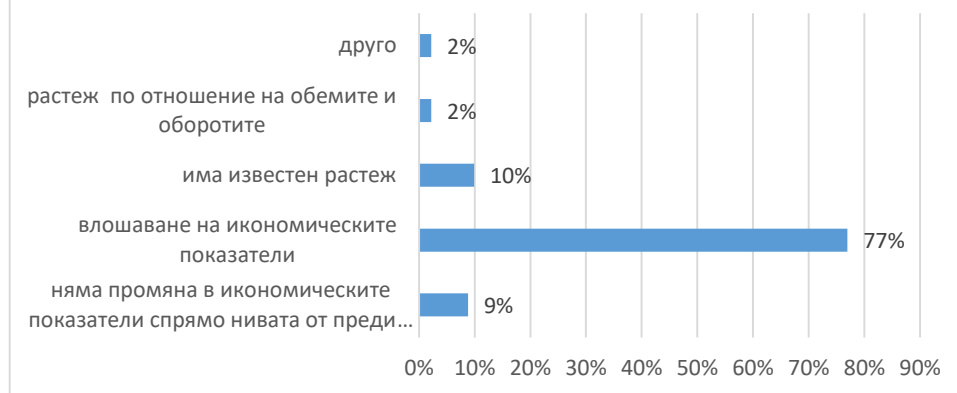

3.1.2. Въздействие на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност (резултати от Секция 2)

Въпросите в Секция 2, зададени на управляващите и/или собствениците на 91 предприятия в Област Хасково посредством онлайн анкетата, се отнася до оценка на въздействието на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност на предприятията. Резултатите от тази група въпроси се очаква да обобщат какво е икономическото състояние на предприятията, регистрира ли се спад на продажбите/оборота и спад в заетостта в кризата, предизвикана от коронавируса, какви са най-популярните мерки и действия за съхранение на бизнеса в кризата. Тези данни са изключително важни, тъй като дават конкретната, нестатистическа представа за размера и отражението на стопанските сътресения за бизнеса в Област Хасково.

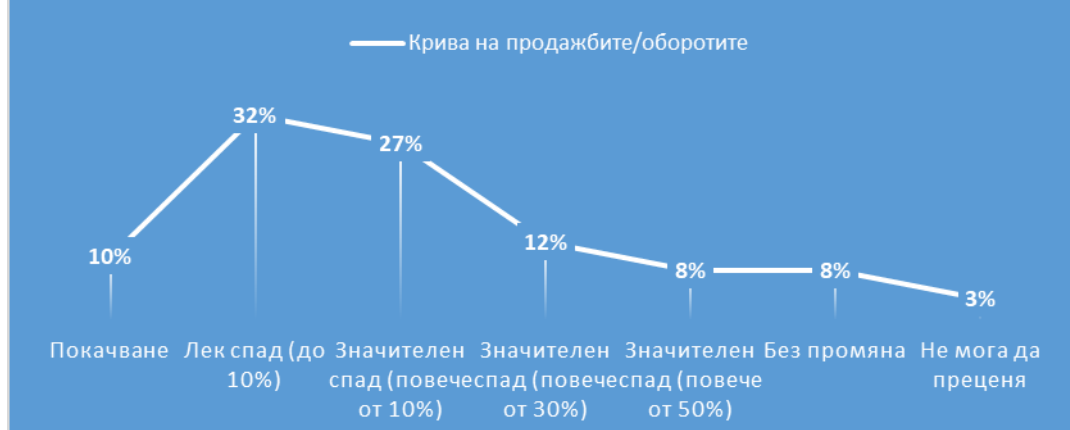
Как предприятията определят състоянието си в резултат на кризата вследствие на пандемията от COVID-19 е въпрос, който дава яснота за ефекта на икономическите последици върху регионалната икономика в Област Хасково. Определящ е отговорът на предприятията в областта, че е настъпило влошаване на икономическите показатели на предприятията в резултат на пандемията и кризата. Влошаване на икономическите показатели е регистрирано при 77% или две трети от анкетираните предприятия, които принадлежат към всички сектори и категории предприятия. За сравнение едва 10% посочват, че при тях има известен растеж и 2% посочват, че има растеж по отношение на обемите и оборотите, като това са регистрирани в 4-те най-големи общини в областта Хасково, Димитровград, Харманли и Свиленград (като най-голям е делът на предприятията в областния център Хасково). 10% от анкетираните предприятия споделят, че за тях няма промяна в икономическите показатели спрямо нивата от преди пандемията. 1% от анкетираните предприятия посочват, че влошаването на икономическите показатели е свързано с ограничаването на търговията с Русия и 1% посочват, че при тях има влошаване на икономическите показатели по време на и след пандемията и известен растеж на оборотите през настоящата година (2023 г.).

Може ли да определите състоянието на Вашето предприятие в резултат на кризата, причинена от пандемията от COVID-19?

По отношение на продажбите/оборотите на предприятията от Област Хасково спрямо нивата им от преди пандемията липса на спад в продажбите/оборотите отбелязват само 7 от 91 запитани фирми, което прави почти 8%. Покачване на продажбите и оборотите се забелязва при 9 от анкетираните фирми, което прави малко над 10%. 3% не могат да преценят как да отговорят на този въпрос. За огромно съжаление кривата на анкетираните предприятия показва, че вследствие на икономическата криза след пандемията се наблюдава спад в продажбите и оборотите на предприятията при 87% от анкетираните фирми. Най-малко са предприятията със спад в продажбите и оборотите от повече от 50% - това са 7 предприятия или 8% от запитаните. Предприятията със спад на продажбите/оборотите от повече от 10% са 25 от анкетираните и повече от 30% са 11 фирми, като с лек спад (до 10%) от продажбите са се определили 32% от отговорилите.

КАК СЕ ОТРАЗИ НА ВАШЕТО ПРЕДПРИЯТИЕ ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА ВСЛЕДСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПРОДАЖБИТЕ/ОБОРОТИТЕ СПРЯМО НИВАТА ИМ ОТ ПРЕДИ ПАНДЕМИЯТА?

По отношение на заетостта в предприятията от Област Хасково спрямо нивото от преди пандемията кривата на анкетираните предприятия показва, че вследствие на икономическата криза след пандемията се наблюдава предимно спад на работните места в предприятията от Област Хасково – това посочват 61% от предприятията, като делът на предприятията с лек и значителен спад е приблизително равен - 33% с лек спад и 28% със значителен спад на работните места. Покачване на работните места се забелязва едва при 5 фирми или 5% от анкетираните предприятия, а 28 от запитаните предприятия (31%), посочват че при тях заетостта се запазва на същите нива спрямо периода преди пандемията. 2% не могат да преценят. Този въпрос дава изключително важна информация за това доколко бизнесът в областта разполага с активни и ликвидни резерви, за да задържи персонала си в условията на кризата след пандемията. Освен социална отговорност, това показва и ясното съзнание на бизнеса, че при намаляваща образованост и квалификация на работната сила, за оцеляването на стопанските дейности е жизненоважно опазването на ценните кадри – в този смисъл 31% от фирмите, които влизат в обхвата на проучването, не са намалявали персонала си, а 5% са увеличили броя на заетите, което е показателно за ценността на ресурсите в условията на криза и формира тенденция на малко над една трета от запитаните, за които на първо място е човешкият капитал/ресурс. Все пак водещата група тук е на бизнеса, който е намалил персонала си, който представлява почти две трети от запитаните.

Разбира се, трябва да имаме предвид и структурата на бизнеса в областта, който е предимно в категорията „микро“ с до 9 наети лица, което се потвърждава и от настоящото проучване, в което 59% от запитаните са микропредприятия. Това показва и тежестта на решенията по задържане или съкращаване на персонала.

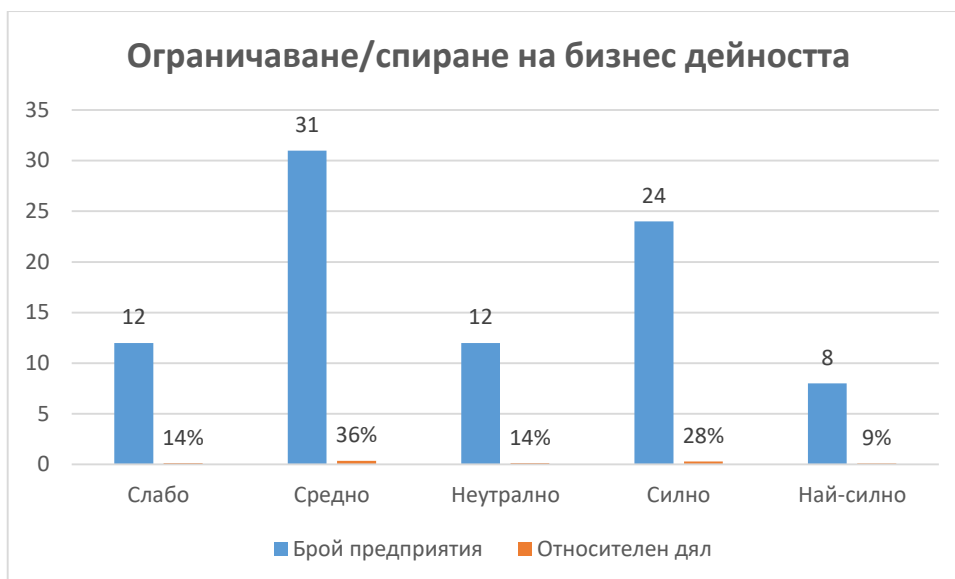
Какви мерки и действия за съхранение на бизнеса са прилагали предприятията в Област Хасково по време на пандемията от COVID-19 е въпрос, който е важен да се изследва във връзка с определяне на това доколко бизнесът има активни и ликвидни резерви, за да запази и/или пренасочи дейността си към друга сфера, както и да запази персонала си. Тук респондентите имат право да посочат повече от 1 отговор, като предприетите действия и мерки от страна на бизнеса в условията на кризата след пандемията се

оказват доста разнообразни, повечето от които са насочени към оптимизиране на ресурсите и разходите. Най-популярният отговор тук е свързан с намаляване на разходите – този отговор са посочили 60 от изследваните предприятия, което прави 66% от запитаните. На следващо място по популярност е мярката за пускане на служителите в платен или неплатен отпуск – това са посочили 44 от изследваните 91 предприятия, което прави 48% от запитаните. Третият по популярност отговор е за повишаване на цените на произведената продукция/услуги, което са предпочели 39 от предприятията или 43%. Вътрешно преразпределение на работната ръка са въвели 26 от запитаните предприятия или 29%, а към съкращаване на служителите са пристъпили 19 от анкетираните предприятия или 21% от запитаните. 17 предприятия или 19% са намалили производствения си капацитет, а 14 предприятия или 15% са се ориентирали към преминаване на служителите на половина работен ден. Важно е да се посочи, че 12 от анкетираните 91 предприятия са излезнали на нови пазари и 8 са създали нови продукти. Частична дистанционна работа като начин за справяне с кризата след пандемията от COVID-19 са предпочели 7 предприятия или 8%. 4 предприятия са пренасочили дейността си и 4 предприятия са стартирали онлайн продажби. Доста нисък е делът на предприятията, които са следвали разработен план за действие на компанията при кризисни ситуации – едва 3%, което е показателно за липсата планиране от страна на бизнеса в тази посока и само 2% са посочили, че са увеличили служителите си. 1% от предприятията са финансирали дейността си от други дейности, същият е делът и на тези, които са преминали към частична дистанционна работа. Само 1% е и делът на предприятията, които са преминали изцяло към дистанционна работа, същият е делът и на тези, които са намалили цените на произведената продукция/услуги. Никакви мерки не са предприети от 1% от запитаните.

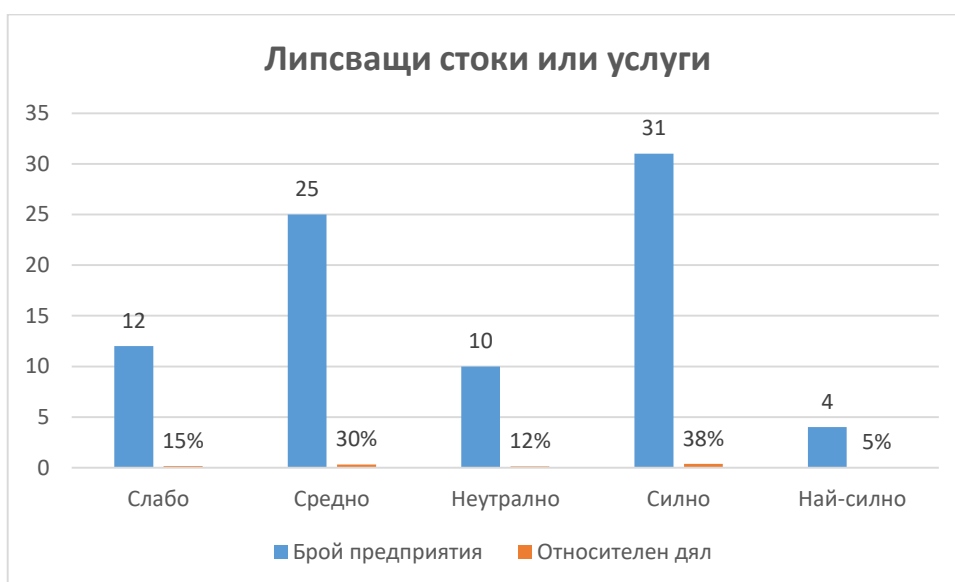

Следващата група въпроси е от типа Ликертова скала, която изследва в каква степен изброените обстоятелства са засегнали бизнеса в Област Хасково в резултат на пандемията от COVID-19. Тук са включени 14 въпроса, които не са със задължителен характер, поради което е налице различен брой на изследваните предприятия. Важно е да се отбележи, че е регистриран относителен дял на отговорилите между 89 – 96% спрямо общия брой 91 на проучените предприятия, който дял е достатъчно висок, за да могат да се изведат заключения за степента на въздействие на пандемията от COVID-19 върху бизнеса от Област Хасково. По отношение на посочените отговори следва да се има предвид и фактора ПРЕСТИЖЕН ОТГОВОР, защото запитаните в анкетата хора често предпочитат да дават отговор, който не би ги zlepоставил, а би ги представил в очакваната от тях светлина.

Ограничаването/спирането на бизнес дейността в резултат на пандемията от COVID-19 и въведените мерки и ограничения е засегнало в максимална степен 8 от отговорилите 87 предприятия и силно е засегнало 24 предприятия. Същото обстоятелство не е повлияло в положителна или отрицателна посока на 12 предприятия, засегнало е в средна степен 31 предприятия и слабо е засегнало други 12 предприятия. Като цяло процентът на по-слабо засегнатите е най-висок и е по-висок дела на предприятията, които са по-силно повлияни от ограничаването и/или спирането на бизнес дейността, което показва тенденция към запазване на бизнес дейността.

Липсващите стоки и/или услуги на пазара в резултат на нарушената дейност на други предприятия поради пандемията от COVID-19, както и поради нарушената верига на доставките е засегнало в максимална степен 4 от отговорилите 82 предприятия и силно е засегнало 31 предприятия. Същото обстоятелство не е повлияло в положителна или отрицателна посока на 10 предприятия, засегнало е в средна степен 25 предприятия и слабо е засегнало 12 предприятия. Като цяло делът на по-слабо засегнатите и по-силно засегнатите предприятия е приблизително равен и съответно е по-голям от този на предприятията, чиято дейност остава с неутрално въздействие спрямо липсващите стоки и/или услуги на пазара.

Логистичните затруднения при доставката на продукти в резултат на пандемията от COVID-19 и въведените мерки и ограничения е обстоятелство, което е засегнало в максимална степен 7 от отговорилите 84 предприятия и силно е засегнало 34 предприятия. Същото обстоятелство не е повлияло в положителна или отрицателна посока 13 предприятия, засегнало е в средна степен 16 предприятия и слабо е засегнало 14 предприятия. Като цяло делът на по-силно засегнатите предприятия е почти 50%

спрямо тези, които не са повлияни или са повлиян в по-ниска степен от нарушената логистика на доставките на продукти.

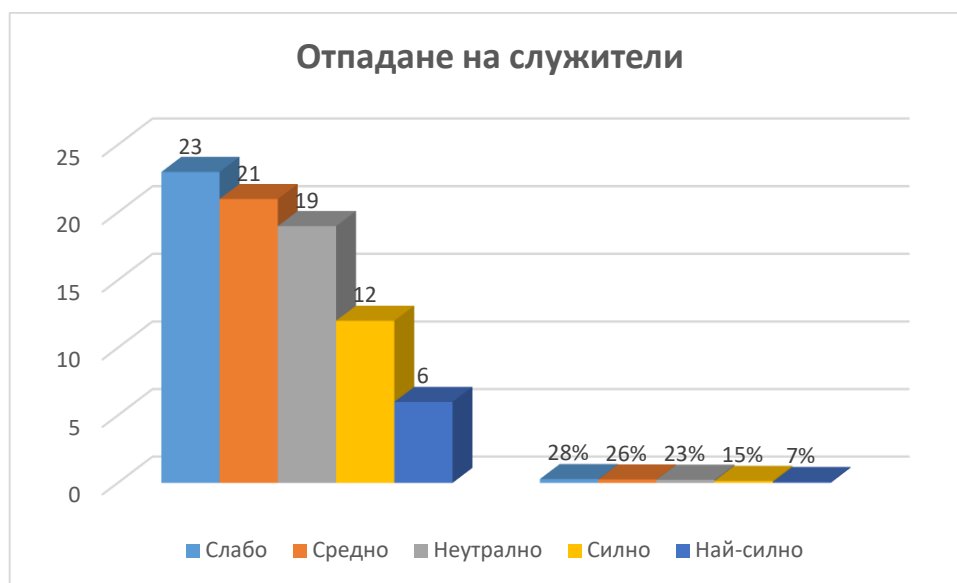
Нарушените продажби са засегнали приблизително еднакъв дял от по-слабо и по-силно засегнатите предприятия. С неутрално въздействие по отношение на нарушените продажби са 13 от изследваните 84 предприятия, като прави впечатление, че относителният дял на тези предприятия от 15% е приблизително еднакъв с дела на предприятия с неутрално въздействие спрямо останалите изследвани обстоятелства до момента.

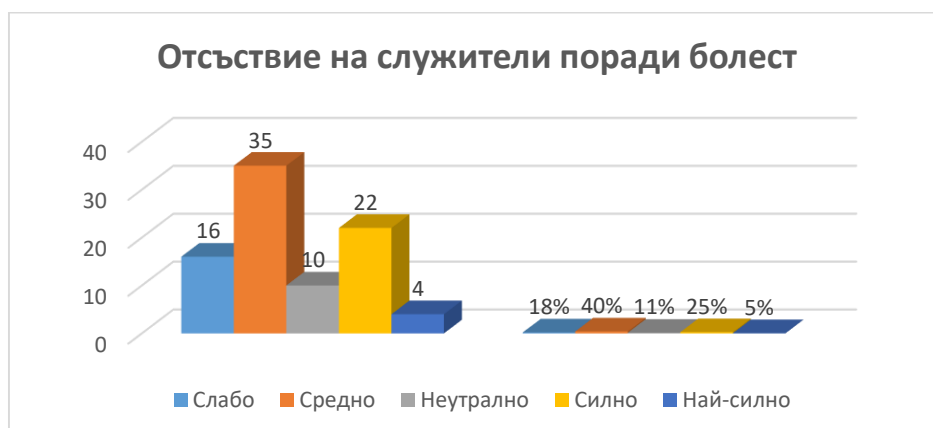
Следващите 4 въпроса от групата изследват какво е въздействието на човешкия фактор върху предприятията вследствие на пандемията от COVID-19 и последвалата криза. Като цяло може да се обобщи, че малко повече от половината от изследваните предприятия не са усетили значително въздействие върху дейността си от липсата и/или отпадането и отсъствието на служители и работници, както и не са усетили чувствителното

натоварване на част от персонала да е предизвикало смущения в работния процес, което показва достатъчно добра адаптивност на персонала в условията на криза.

Отпадането на служителите е с по-слабо или неутрално въздействие върху дейността на изследваните предприятия. Повече от половината от отговорилите посочват, че отпадането на служители не е повлияло в значителна степен развитието на бизнес дейността им, а 23% смятат, че това не е оказало никакво влияние върху бизнеса им.

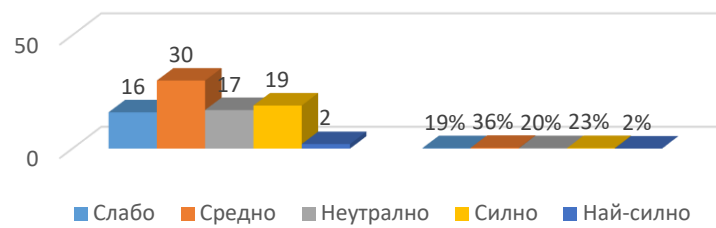

Отсъствието на служителите поради болест също е с по-слабо или неутрално въздействие върху дейността на изследваните предприятия. Близко 60% от отговорилите посочват, че отсъствието на служителите поради болест не е повлияло в значителна степен развитието на бизнес дейността им в условията на пандемията от COVID-19, а 11% смятат, че това не е оказало никакво влияние върху бизнеса им.

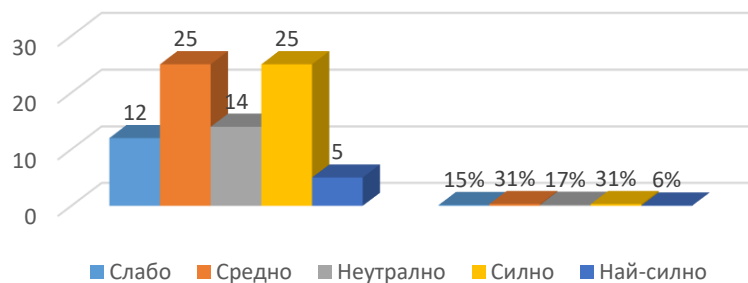
Повече от половината от отговорилите предприятия също така посочват, че чувствителното натоварване в работата за част от работещите не е повлияло в значителна степен развитието на бизнес дейността им в условията на пандемията от COVID-19, а 20% смятат, че това не е оказало никакво влияние върху бизнеса им. Силно и най-силно засегнати от този фактор са 30% от отговорилите.

Чувствително натоварване в работата за част от работещите

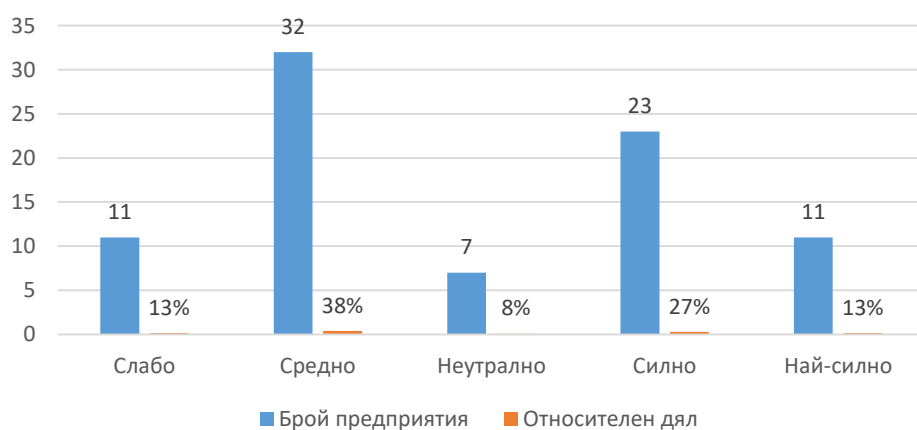
Липсата на работна ръка е засегнала по-слабо 37% и повече се е отразила на 30%. Не се е отразила липсата на работна ръка на 14 или 17% от изследваните 81 предприятия.

Липса на работна ръка

40% от анкетираните казват, че има спад в търсенето на предлаганите от тях продукти или услуги. Никаква промяна не регистрират 7 от отговорилите или 8%.

Спад в търсенето на предлаганите продукти/услуги

При 52% от отговорилите предприятия анулирането на поръчки от клиенти не е засегнало значително дейността на бизнеса, а за 28% този фактор е с доста силно влияние. Делът на предприятията, при които този фактор не е оказал въздействие е 20%.

От тук може да се изведе извод, че повече от половината от бизнеса е запазил сравнително устойчива бизнес дейност.

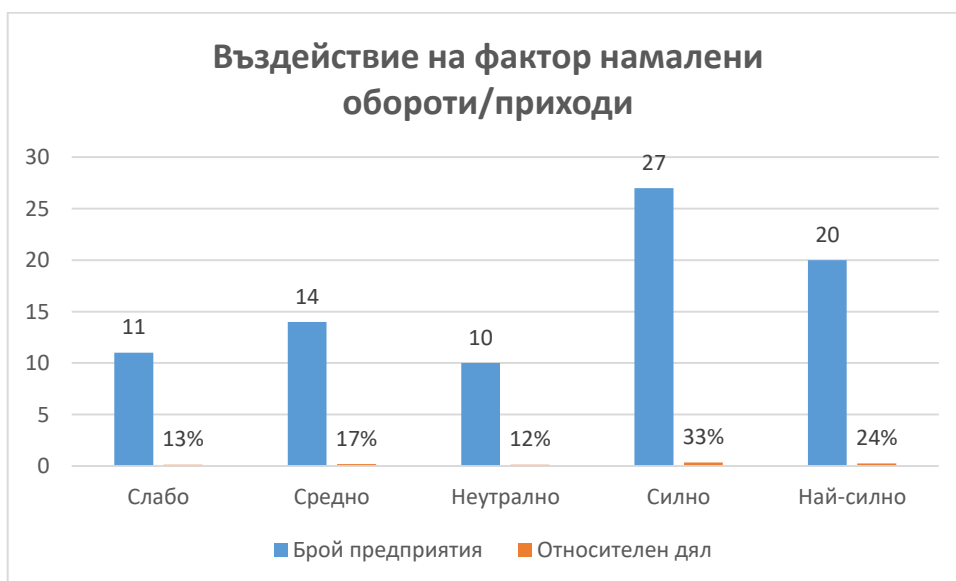
Нарастването на търсене на стоки или услуги се регистрира от 13% от отговорилите, а за 33% този фактор е с неутрално въздействие. Повече от половината от отговорилите посочват, че това не е повлияло в значителна степен тяхната дейност. Тук може да се направи извод, че в резултат на пандемията от COVID-19 има намалено търсене на стоки или услуги в региона и/или в по-голяма степен бизнесът е съумял да отговори на пазара.

Закъснението с изпълнението на възложени поръчки/договори е фактор, който е повлиял в значителна степен дейността на 11% от отговорилите 83 предприятия, а за 28% този фактор е с неутрално въздействие. Повече от половината от отговорилите предприятия посочват, че закъснението при изпълнението на възложени вече поръчки и/или договори не е повлияло в значителна степен дейността на предприятията.

В резултат на пандемията от COVID-19 близо 60% от отговорилите 82 предприятия посочват, че са намалили оборотите/приходите си и това е оказало значително въздействие върху дейността им. При 12% този фактор е с неутрално въздействие, а при останалата една трета от отговорилите намалените обороти/приходи не са имали значително въздействие върху дейността им.

При близо 70% от отговорилите предприятия повишаването на суровините за производство е засегнало значително дейността на бизнеса, само за 12% този фактор е с неутрално въздействие. Делът на предприятията, при които този фактор е с по-слабо въздействие е 20%.

44% от анкетираните 91 предприятия в Област Хасково посочват, че техните инвестиционни намерения не са се променили две години след началото на пандемията от COVID-19, което представлява близо половината от запитаните. На следващо място с относителен дял 33% са предприятията, които са оптимизирали разходите си. 17% твърдо заявяват, че са се отказали от инвестиционните си намерения. Делът на тези, които са прекратили дейността си е 7%.

3.1.3. Антикризисни мерки в подкрепа на бизнеса (резултати от Секция 3)

Третата група въпроси, зададени на управляващите и/или собствениците на 91 предприятия в Област Хасково посредством онлайн анкетата, се отнася до оценката на антикризисните мерки в подкрепа на бизнеса в условията на пандемията от COVID-19 и изследване на конкретно използваните мерки от страна на бизнеса в Област Хасково.

Висок е делът на предприятията, които оценяват мерките за подкрепа на бизнеса от страна на държавата за смекчаване на икономическите последици от коронавирусната пандемия като недостатъчни и/или неадекватни – 54% от изследваните 91 предприятия в Област Хасково споделят, че са недоволни от антикризисните мерки и 12%, че са много недоволни от същите. 23% не могат да преценят доколко мерките са приложими за бизнеса и само 11% заявяват, че са доволни от мерките, като нито един от анкетираните не е много доволен.

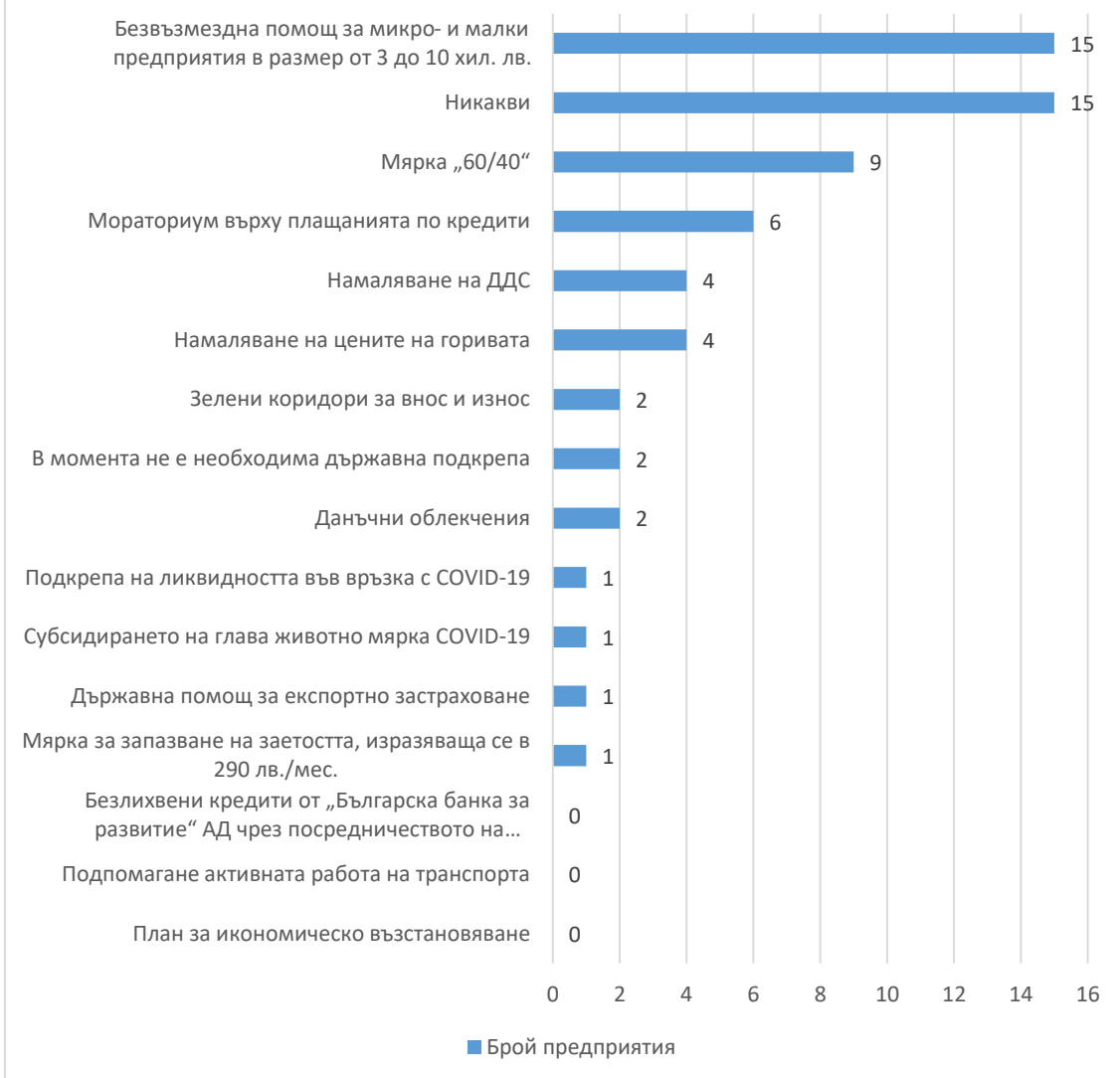
Какви мерки за подкрепа на бизнеса от страна на държавата са използвали предприятията в Област Хасково за смекчаване последиците от пандемията от COVID-19 е следващият изследван въпрос, който не е със задължителен характер. 55 предприятия са посочили отговори, или 60% от общия брой предприятия включени в анкетата, като някои от тях са се възползвали от повече от една мярка. 7 предприятия (5 микропредприятия, 1 малко предприятие и 1 средно предприятие) са се възползвали по повече от 1 мярка – 6 от Община Хасково и 1 от Община Свиленград. Описание на тези предприятия е посочено в следващата таблица.

Тип предприятие	Сектор	Община	Мерки
Микропредприятие	Земеделие	Свиленград	Данъчни облекчения Субсидирането на глава животно мярка COVID-19
Малко предприятие	Производство на Уплътнители	Хасково	Мярка „60/40“ Мораториум върху плащанията по кредити
Микропредприятие	Дървообработка	Хасково	Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв. Мярка за запазване на заетостта, изразяваща се в 290 лв./мес.
Микропредприятие	Услуги	Хасково	Мярка „60/40“ Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв.

Микропредприятие	Туризъм	Хасково	Мярка „60/40“ Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв. Намаляване на ДДС
Средно предприятие	Храни и напитки	Хасково	Държавна помощ за експортно застраховане, Зелени коридори за внос и износ
Микропредприятие	Услуги	Хасково	Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв., Мораториум върху плащанията по кредити

Най-популярната мярка сред изследваните 55 предприятия е „Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв.“ - 15% от отговорилите предприятия са посочили, че са възползвали от нея. Същият е делът и на предприятията, които са посочили, че не са се възползвали от никакви мерки. Следващата по популярност е Мярка „60/40“ - 16% от отговорилите предприятия и „Мораториум върху плащанията по кредити“ - 11% от отговорилите предприятия. От намаляване на цените на горивата и намаляване на ДДС са се възползвали съответно по 4 предприятия, което възлиза на 7% дял за всяка мярка. С по 4% дял са мерките „Данъчни облекчения“ и „Зелени коридори за внос и износ“, същият е делът и на тези, които смятат, че в момента не е необходима държавна подкрепа. С по 2% дял, сред отговорилите предприемачи, са мерките „Мярка за запазване на заетостта, изразяваща се в 290 лв./мес.“, „Държавна помощ за експортно застраховане“, „Субсидиране на глава животно мярка COVID-19“ и „Подкрепа на ликвидността във връзка с COVID-19“. От отговорилите 55 предприятия нито едно не се е възползвало от мерките „Безлихвени кредити от „Българска банка за развитие“ АД чрез посредничеството на търговските банки“, „План за икономическо възстановяване“, „Подпомагане активната работа на транспорта“.

Какви мерки за подкрепа на бизнеса от страна на държавата, използвахте и смятате, че смекчиха последствията от пандемията от COVID-19?

Разпределението на предприятията, които са се възползвали от мерки за подкрепа на бизнеса по общини е представено в следващата фигура. Видно е, че най-голям е дялът на предприятията от Община Хасково, които са се възползвали от антикризисните мерки.

3.1.4. Нужди и препоръки след COVID-19 ограниченията (резултати от Секция 4)

Четвъртата група въпроси, зададени на управляващите и/или собствениците на 91 предприятия в Област Хасково посредством онлайн анкетата, се отнася до идентифициране на нуждите и приоритетите на бизнеса след пандемията COVID-19 и последвалата криза. Тази група въпроси изследва и това какви са предложенията на бизнеса за смекчаване на икономическите последици, в т.ч. краткосрочни и дългосрочни.

Довела ли е пандемията от COVID-19 до нови потребителски нужди и нови изисквания към бизнеса е въпрос, на който 35 от анкетираните 91 предприятия от Област Хасково отговарят с „Да“ и 56 – с „Не“. Тези отговори показват, че близо 62% от анкетираните предприятия не идентифицират нови изисквания от страна на клиентите към дейността им, от което може да се изведе заключението, че за тях не са настъпили особени сътресения и промени в обичайната работна среда. Въпреки това при 38% от анкетираните предприятия се оказва, че има идентифицирани нови клиентски нужди и изисквания, които са засегнали дейността на предприятията и биха могли да включват привличане на допълнителни ресурси (човешки, материални, финансови, инвестиционни), оптимизация на разходи, внедряване на нови практики и процеси, разработване на нови продукти, излизане на нови пазари и др.

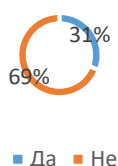

По какъв начин бизнесът оценява въздействието на пандемията COVID-19 върху клиентските нужди и необходимите изисквания за бизнес дейността си и какви точно са новите клиентски нужди и изисквания е въпрос, който е свързан с утвърдителния отговор на предходния въпрос. Тук са отговорили 25 предприятия (35 предприятия са отговорили утвърдително на предходния въпрос), някои са дали повече от един отговор. Най-популярният отговор сред респондентите е свързан с намаляване на търсенето и покупателната способност на населението, с намаляване на обема на поръчките и съответно търсенето на по-евтини стоки и услуги и основни стоки на по-ниска цена. Тук следва да се уточни, че е регистрирано и намаляване в търсенето на основни стоки. С този отговор е свързано и слабо търсене на луксозни и скъпи стоки и услуги, което са посочили двама респонденти. На следващо място са идентифицирани повишени изисквания за безопасност, санитаризация, хигиена и дезинфекция, вкл. наличие на калцуни за клиента, което е свързано с осигуряване на допълнителни ресурси и процеси в дейността на предприятията. Идентифицирана е нуждата от онлайн поръчки и доставки по домовете, с което е свързано и повишеното търсене на ИТ услуги, дигитализация на процеси във фирмите и въвеждане на онлайн услуги. Разбира се предприятията идентифицират проблемите, свързани с ограниченото пътуване и настаняване, които рефлектират върху дейността на предприятията, заети в сферата на туризма, хотелиерството и ресторантьорството. 1 предприятие посочва, че е регистрирало увеличаване на продажбите на прясно мляко, 1 посочва засилено търсене на транспортни услуги за превози на стоки, 1 – необходимост от нови, опаковки и етикети, 1 – нужда от нови продукти като защитно облекло, маски и др. и 1 – спад в търсенето на строителни услуги.

Ако „да“, моля посочете до какви?	
Спад в търсенето и покупателната способност на населението; Намаляване на обема на поръчките; Търсене на по-евтини стоки и услуги и основни стоки на по-ниска цена	13
Повишени изисквания за безопасност, санитаризация, хигиена и дезинфекция, наличие на калцуни за клиента	4
Слабо търсене на луксозни стоки и скъпи услуги	2
Необходимост от онлайн поръчки и доставки по домовете	2
Повишено търсене на ИТ услуги, дигитализация на процеси във фирмите и въвеждане на онлайн услуги	2
Увеличаване на продажбите на прясно мляко	1
Ограничено пътуване и настаняване	1
Засилено търсене на транспортни услуги за превози на стоки	1
Клиентски нужди за нови продукти - защитно облекло, маски и др. Съответно по-високо качество на крайната продукция, съобразно европейски стандарти	1
Спад в търсенето на строителни дейности	1
Необходимост от нови опаковки, етикети	1

На въпроса дали бизнесът има нужда от въвеждане на дигитални технологии и съответно обучение на персонала в тази насока 69% от анкетираните 91 предприятия посочват, че нямат такава необходимост и 31%, че имат такава нужда.

Вашият бизнес има ли необходимост от въвеждане на дигитални технологии и съответно обучение на персонала в тази насока?

В условията на пандемията от COVID-19 и въведеното извънредно положение в страната, когато необходимостта от отдалечена работа бе все по-належаща, прави впечатление, че делът на предприятията, които заявяват, че нямат нужда от въвеждане на дигитални технологии е доста висок. Причината за тази нагласа може да бъде изследвана с оглед на профила на респондентите – по тип предприятие, за да се установи доколко типът предприятие има отношение към въвеждането на дигиталните технологии и по сектор, за да се установи доколко бизнес дейността е свързана с възможностите на дигиталните технологии. Поради тази причина е направен допълнителен анализ на профила на предприятията от двете групи.

Видно е, че делът на микропредприятията, които имат нужда от дигитални технологии е по-висок от тези, които нямат такава нужда. Въпреки това 54% остава доста висок дял на микропредприятията, които заявяват, че нямат нужда от въвеждане на дигитални технологии и обучение в тази посока. При малките предприятия по-висок е делът на тези, които нямат необходимост от дигитални технологии, при средните предприятия балансът между двете групи се запазва, а при големите предприятия има само 1 респондент и не може да се направи сравнение.

Сравнение на респондентите по тип предприятие, които имат и които нямат необходимост от въвеждане на дигитални технологии и обучение на персонала в тази насока

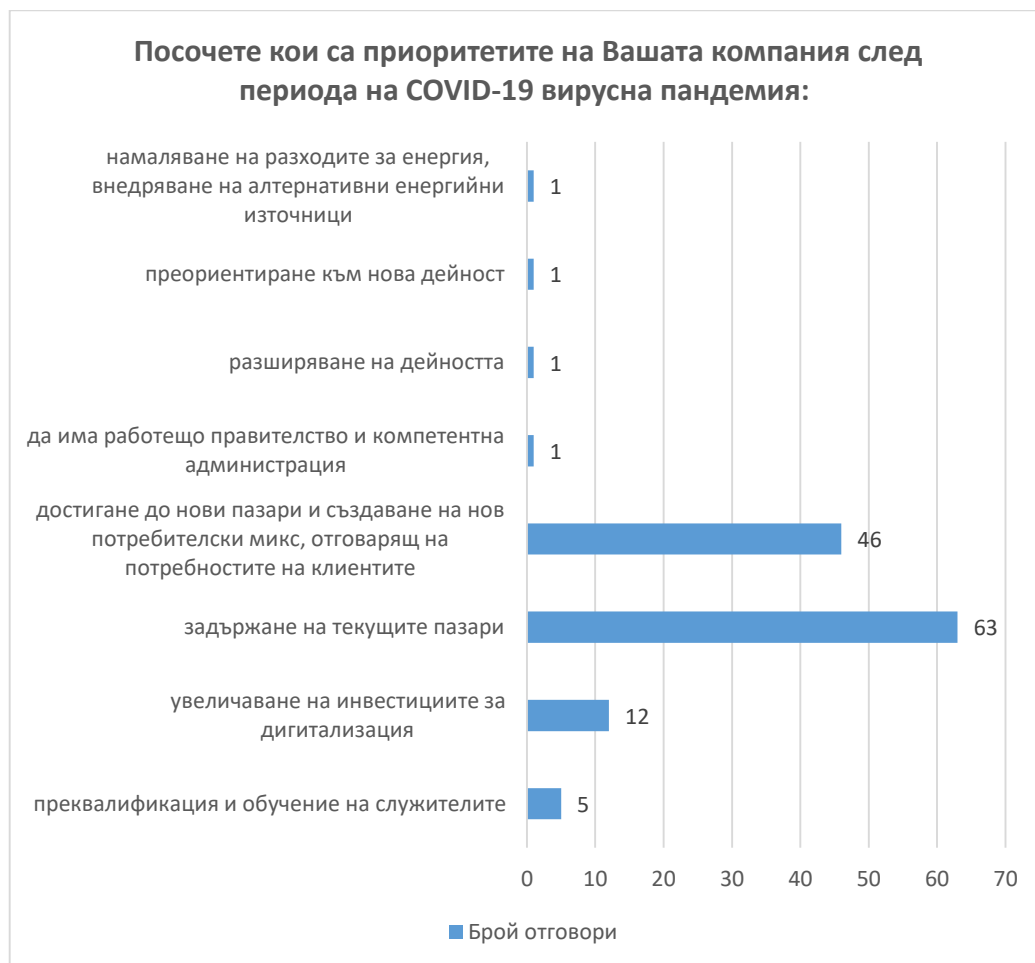

Предприятията, които заявяват, че нямат нужда от въвеждане на дигитални технологии и обучение в тази посока най-често са в секторите: услуги - 17%, търговия – 17%, храни и напитки – 14% и строителство – 14% спрямо общия брой на всички, които посочват, че нямат тази необходимост. Предприятията, които заявяват, че имат нужда от въвеждане на дигитални технологии и обучение в тази посока най-често са в секторите: услуги - 21%, храни и напитки – 11%, туризъм и ресторантьорство – 11%, строителство, машини и

оборудване и ИКТ – всеки с дял 7% спрямо общия брой на всички, които посочват, че имат тази необходимост. Сравнено като относителен дял може да се направи заключение, че в сектор услуги необходимостта от въвеждане на дигитални технологии и обучение на персонала в тази посока е по-честа сред изследваните предприятия, отколкото липсата на такава и същата е тенденцията в сектор туризъм и ресторантьорство, машини и оборудване и ИКТ. Тази тенденция би могла да се обясни с въведените ограничения по време на пандемията от COVID-19, които все повече налагат дистанционна работа и онлайн продажби. Отново сравнено като относителен дял може да се направи заключение, че в сектор храни и напитки, търговия, текстил и облекло и строителство липсата на необходимост от въвеждане на дигитални технологии и обучение на персонала в тази посока е по-честа сред изследваните предприятия, отколкото наличието на такава, което може да се обясни в следните посоки: секторите храни и напитки и текстил и облекло са свързани с производствена дейност, където от една страна дистанционната работа не е приложима в масовия случай и от друга в рамките на пандемията предприятията са намалили инвестиционната си дейност с оглед запазване и оптимизиране на ресурсите и съхранение на бизнес дейността, като същото се отнася и за сектор строителство. Търговията е сектор, в който масово и бързо се е развила онлайн търговията още преди пандемията и в голямата си част секторът вече е реализирал такава дейност.

Какви са приоритетите за развитие на изследваните предприятия след периода на COVID-19 вирусната пандемия е въпрос, който е изследван във връзка с идентифицирането на бъдещите дейности в развитието на икономиката в Област Хасково и растежа на бизнеса в областта. Тук е възможен повече от 1 отговор. В тази връзка за две трети от изследваните предприятия основен приоритет е да задържат текущите си пазари, което е сигнал за консервативно отношение към пазара с оглед на кризата след пандемията от COVID-19 и необходимост от запазване на устойчивост на дейността. Следващ по популярност приоритет сред изследваните предприятия е достигането до нови пазари и създаване на нов потребителски микс, отговарящ на потребностите на клиентите. Това са посочили половината от изследваните предприятия, което показва нужда от разширяване на дейността, което неминуемо ще доведе след себе си инвестиции в материална база и човешки капитал. 13% е дялът на фирмите, които имат нужда от увеличаване на инвестициите за дигитализация. Само 5% посочват, че техен приоритет е преквалификацията и обучението на служителите. За много малък дял от запитаните приоритет след пандемията е намаляването на разходите за енергия и внедряването на алтернативни енергийни източници, както и да има работещо правителство и компетентна администрация

На респондентите е зададен въпросът да посочат в свободен отговор какви нужди са идентифицирали в резултат на прилаганите ограничения в периода на COVID-19 вирусна

пандемия. Само 30 предприятия от анкетираните 91 или близо 33% са посочили конкретни нужди, които са обобщени в следните сфери:

ДЪРЖАВНА ПОДКРЕПА ЗА СТАБИЛНО УПРАВЛЕНИЕ, СТАБИЛНА ИКОНОМИКА И АДЕКВАТНИ МЕРКИ
Онлайн услуги и продажби и дигитален маркетинг
Производство
ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ
РАБОТНА РЪКА
ЦЕНИ И ПАЗАРИ
ЛОГИСТИКА
ПРЕДПАЗНИ СРЕДСТВА
ЛЕКАРСКА И ПЪРВА ПОМОЩ
ОБОРОТНИ СРЕДСТВА

В резултат на пандемията от COVID-19 и последвалата криза резултатите от проучването сред изследваните предприятия в Област Хасково формират следните тенденции:

- Влошаване на икономическите показатели на бизнеса;
- Спад в продажбите и оборотите;
- Спад на работните места.

Всички тези фактори пряко са въздействали върху дейността на бизнеса в Хасково и в тази връзка са изследвани основните нужди на бизнеса, които са идентифицирали в резултат на прилаганите ограничения в периода на COVID-19 вирусна пандемия.

На първо място бизнесът в Област Хасково смята, че от изключителна важност за развитието на дейността им по време на и след пандемията от COVID-19 и последвалата криза е **ДЪРЖАВНАТА ПОДКРЕПА**, като изследваните предприятия посочват конкретно в какви посоки е необходимо да се засили държавната подкрепа на бизнеса:

- оптимизиране на ограничителните мерки с оглед осигуряване на нормални условия за работа на бизнеса;
- необходимост от адекватни мерки за подкрепа на бизнеса, навременно въвеждане на мерки, спрямо нуждите на бизнеса и по-добра организация на мерките за бизнеса в условията на кризи с оглед навременна и качествена подкрепа;
- адекватна реакция на държавната власт по време на кризи и необходимост от ясни държавни политики в условията на пандемия и кризи;
- работещо правителство, компетентна администрация и работещи институции;
- стабилно управление на държавата с ясни правила;
- стабилизиране на икономиката;
- въвеждане на мерки заради високите цените на стоманата и арматурното желязо и недостига на строителни материали;
- защита на местното производство от безконтролния и нерегламентиран внос
- държавна подкрепа за неправителствения сектор.

На следващо място бизнесът в Област Хасково смята, че от изключителна важност за развитието на дейността им по време на и след пандемията от COVID-19 и последвалата криза е **РАЗВИТИЕТО НА ОНЛАЙН УСЛУГИ И ПРОДАЖБИ И ДИГИТАЛЕН МАРКЕТИНГ**, включително:

- провеждане на дистанционни обучения;
- развитие на Интернет продажбите, вкл. стартиране на онлайн магазин и продажби;
- увеличаване на инвестициите за дигитализация;
- прилагане на иновативни маркетингови стратегии;
- обучения за дигитален маркетинг за представяне на бизнес дейността в Интернет и социални мрежи за достигане на повече потенциални клиенти;
- повишена необходимост от въвеждане на онлайн услуги в администрациите и във фирмите, които работят с клиенти.

По отношение на **ПРОИЗВОДСТВОТО** запитаните предприятия са регистрирали нуждата от обновяване на производството с по-евтини артикули и повишаване на производителността и инвестициите. Също така е регистрирана нуждата от споделено използване на ресурси и пространства с оглед оптимизирането на разходите за производство, както и необходимост от повече пространство за дейността, свързано с разделяне на потоците от клиенти.

Необходимо за подобряване на дейността на изследваните предприятия е подобряването на **ЕНЕРГИЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ** в следните посоки:

- подкрепа за внедряване на енергийно ефективни технологии и процеси за производство;
- подкрепа за внедряване на алтернативни източници на енергия за собствени нужди;
- нужда от облекчени процедури за инвестиране във възобновяеми енергийни източници за собствени нужди, които да ускорят процеса. Отговорилите предприятия посочват, че въздействието на кризата COVID-19 им се отразява в рязък спад в продажбите на продуктите и че през 2022 г. нивата на продажбите се нормализират, но енергийната криза се отразява в значителна степен на производствените им разходи, което налага адекватни, навременни и облекчени процедури за инвестиране във ВЕИ за собствени нужди.

За да има растеж един бизнес, той се нуждае от повече **РАБОТНА РЪКА**, с оглед производството на по-голямо количество продукт. Проблемът с кадрите, както квалифицирани, така и обща работна ръка, е проблем, който се задълбочава през последните години на национално ниво, включително и в Област Хасково. В рамките на проучването анкетираните предприятия посочват, че са регистрирали необходимост от работна ръка. За по-голяма прегледност на данните в настоящия анализ са включени данни за нивата на безработица в Област Хасково в периода на пандемията и след нея (2019-2020), които за съжаление не са достатъчно представителни с оглед малкия обем на извадката, който е изследван. В тази връзка посочваме и националните коефициенти на безработица за същия период, както и данните за Южен централен район.

Според данните на ИНФОСТАТ за периода 2019 – 2022 г. коефициентите на безработица в Област Хасково¹⁰ и общо за страната са, както следва:

(процент)				
Година	2019	2020	2021	2022
Коефициент на безработица за Област Хасково	(0.4)	(0.3)	(1.6)	(0.9)
Коефициент на безработица общо за страната	4.2	5.1	5.3	4.3
Коефициент на безработица за Южен централен район	3.0	3.4	4.0	3.0

Във връзка с **ЦЕНИТЕ И ПАЗАРИТЕ** за отговорилите предприятие е необходимо да съумеят да запазят цените на услугите, които предоставят (с оглед намаляване на покупателната способност на населението и увеличаващата се инфлация в този период).

Съгласно данните на ИНФОСТАТ за периода 2019-2022 и първото тримесечие на 2023 г. хармонизираният индекс на потребителските цени по месеци е, както следва:

(%)												
2019												
Месец	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
Общ ХИПЦ	2.7	2.8	2.9	3.0	3.0	3.0	2.9	2.8	2.6	2.5	2.4	2.5
2020												
Месец	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
Общ ХИПЦ	2.5	2.6	2.6	2.4	2.3	2.1	2.0	1.8	1.7	1.6	1.5	1.2
2021												
Месец	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
Общ ХИПЦ	0.9	0.7	0.5	0.6	0.7	0.8	1.0	1.1	1.4	1.8	2.3	2.8
2022												
Месец	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
Общ ХИПЦ	3.5	4.2	5.0	5.9	6.8	7.8	8.9	9.9	10.9	11.7	12.4	13.0

За първото тримесечие на 2023 г. общият хармонизираният индекс на потребителските цени е, както следва:

(%)			
2023			
Месец	януари	февруари	март
Общ ХИПЦ	13.6	14.0	14.1

Средногодишният общ индекс на потребителските цени за периода 2019 – 2022 г. е посочен в следващата таблица:

(%)				
Година	2019	2020	2021	2022
Общ ИПЦ	3.1	1.7	3.3	15.3

¹⁰ () Поради малкия обем на извадката стойностите, оградени в скоби, не са с достатъчна точност.

Изследваните предприятия регистрират необходимостта от пазари в условията на стабилна държава.

Отговорилите предприятия също така регистрират нуждата от оптимизиране на процесите, свързани с **ЛОГИСТИКАТА**, като една от най-засегнатите сфери в бизнеса в условията на пандемията от COVID-19 и последвалата криза и свързаните с това нарушени вериги на доставките, водещи до липса на определени стоки.

Отговорилите предприятия посочват още нуждата от допълнителни безплатни предпазни средства, нужда от навременна до лекарска и първа помощ, нужда от обратни средства.

Участниците в проучването са помолени да предложат мерки на общинско, областно, секторно и национално ниво, вкл. спешни (за смекчаване на икономическите последици) и дългосрочни (в т.ч. ускоряване на забавени реформи и осъществяване на отправени предложения, игнорирани от компетентните държавни органи), които да подпомогнат бизнеса да преодолее икономическите последици от пандемията от COVID-19 и последвалата криза, както и да спомогнат за възстановяването на държавата. От изследваните 91 предприятия 20 или близо 22 % са посочили в свободен отговор своите предложения, които съобразно спецификата са групирани в „Национални мерки“ и „Общински мерки“, както следва:

НАЦИОНАЛНИ МЕРКИ

- Облекчения за бизнес климат, намаление на горива и енергия
- Програма за подкрепа на неправителствените организации в условията на кризи
- Ограничаване на бюрокрацията
- Диференциране на осигуровките на служителите спрямо различните бизнеси
- Мерител на мерките са пазарите. Ако има пазари, следва да се подкрепят с всякакви мерки
- Намаление цените на тока и дизела и премахване на различните лицензионни режими за срок от 4 години
- Цените за ползване на минерална вода са високи, а така работещата законна рамка към момента не е по силите на микро и малките предприятия в Общината.
- Да има възможност да се финансират по проект спешните мерки на всяка фирма с определена сума, тъй като за всяка фирма проблемите са различни. При всички случаи обаче проблемът с маркетинга е налице. Да се предвижда възможност за сериозен маркетинг и реклама в социалните мрежи и обучение на кадрите.
- Създаване на технологични паркове за обединяване на усилията на научни организации, ВУЗ и предприятия за разработка и внедряване на нови пазарно ориентирани продукти; Институционална подкрепа за бизнес коопериране: МСП, клъстери и браншови организации
- диференциране на подкрепата към различните бизнеси - съответно по дейност и големина на фирмата
- нито КОВИД нито войната промениха действието на държавата. Трябва да има адекватно работещо правителство и компетентна администрация

- компенсация на цените на енергия, стимулиране на местния бизнес , като се създават преференциални условия на местно ниво, стабилност и устойчивост на държавното управление.
- насърчаване на цифровизацията и електронното управление
- промяна в необходимото законодателство
- Намаляване на данъци и заплащане за административни услуги
- Стимулиране на износа.

ОБЩНСКИ МЕРКИ

- Общинските власти трябва спешно да преосмислят данъчната си политика по отношение размера на местните данъци и такси, както и събираните от тях налози
- По-малка административна тежест и съдействие от местните органи относно инвестиционни намерения
- Ограничаване на бюрокрацията
- Цените за ползване на минерална вода са високи, а така работещата законна рамка към момента не е по силите на микро и малките предприятия в Общината.
- Оптимизиране на законодателството за въвеждане на алтернативни източници на енергия; изработване на пакет от стимули за МСП в условия на криза
- В заключение бизнесът посочва, че каквито и мерки да се предлагат, те трябва да са навременни, защото в противен случай няма смисъл от тях. Това се отнася за абсолютно всички облекчения спрямо бизнеса. В тази връзка е необходима доста по-голяма гъвкавост от страна на държавната и местните власти с оглед навременно планиране и изпълнение на мерките.

4. ИЗВОДИ

Изводи за въздействието на пандемията от COVID-19 върху икономическата дейност:

- при 77% от запитаните предприятия е настъпило влошаване на икономическите показатели;
- при 64% от запитаните предприятия е настъпил спад на оборотите;
- при 61% от запитаните предприятия е настъпил спад на заетостта;
- 3-те най-популярни мерки за запазване на бизнеса сред запитаните предприятия са: намаляване на разходите (66%), пускане на служителите в платен или неплатен отпуск (48%), повишаване на цените на произведената продукция/услуги (43%);
- при 1/3 от анкетираните предприятия ограничаването/спирането на бизнес дейността в резултат на пандемията от COVID-19 и въведените мерки и ограничения е засегнало в значителна степен дейността им;

- при почти ½ от анкетиранията предприятия липсващите стоки или услуги са засегнали в значителна степен дейността им;
- при почти ½ от анкетиранията предприятия логистичните затруднения при доставката на продукти е значителен проблем за дейността им;
- нарушените продажби са засегнали приблизително еднакъв дял от по-слабо и по-силно засегнатите предприятия – съответно малко над 40%;
- при над 50% от анкетиранията предприятия отпадането на служители не е повлияло в значителна степен развитието на дейността им;
- при 71% от анкетиранията предприятия отсъствието на служителите поради болест е с по-слабо или неутрално въздействие върху дейността им;
- при 75% от анкетиранията предприятия чувствителното натоварване в работата за част от работещите не е повлияло в значителна степен развитието на дейността им;
- почти ½ от анкетиранията предприятия са слабо засегнати от липсата на работа ръка, малко над 1/3 са силно засегнати от липсата на работа ръка;
- при 40% от анкетиранията предприятия спадът в търсенето на предлаганите продукти/услуги е със значително въздействие върху дейността им, а при 50% от анкетиранията този фактор е с по-слабо към средно въздействие;
- при 28% анкетиранията предприятия анулирането на поръчки от клиентите е със значително въздействие върху дейността им, а при 52% от анкетиранията този фактор е с по-слабо към средно въздействие;
- Нарастващо търсене на стоки или услуги са регистрирали едва 13% от анкетиранията, а над ½ от запитаните посочват, че липсва такава;
- Закъснението с изпълнението на възложени поръчки/договори е фактор, който не е повлиял дейността на повече от половината от анкетиранията;
- 60% от предприятията посочват, че намалените обороти/приходи значително са засегнали дейността им;
- 70% от предприятията посочват, че повишаването на суровините за производство е засегнало значително дейността им.

Изводи за антикризисните мерки в подкрепа на бизнеса:

- Над ½ от анкетиранията предприятия са недоволни от мерките за подкрепа на бизнеса от страна на държавата за смекчаване на икономическите последици от коронавирусната пандемия;
- Трите най-популярни мерки са: „Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв.“, Мярка „60/40“ и „Мораториум върху плащанията по кредити“.

Изводи за нуждите и предложенията след COVID-19 ограниченията:

- 62% от анкетиранията предприятия не смятат, че пандемията от COVID-19 е довела до нови потребителски нужди и нови изисквания към бизнеса
- Най-популярният отговор относно клиентските нужди и изисквания за бизнес дейността според анкетиранията предприятия е свързан с намаляване на

търсенето и покупателната способност на населението, с намаляване на обема на поръчките и съответно търсенето на по-евтини стоки и услуги и основни стоки на по-ниска цена;

- 69% от анкетираните предприятия не смятат, че имат необходимост от въвеждане на дигитални технологии и обучение на персонала в тази насока
- Трите най-популярни приоритета за изследваните предприятия след пандемията от COVID-19 са: задържане на текущите пазари; достигане до нови пазари и създаване на нов потребителски микс, отговарящ на потребностите на клиентите; увеличаване на инвестициите за дигитализация;
- Трите най-приоритетни сфери, в които следва да се насочат усилията за преодоляване на последиците от пандемията от COVID-19 са: държавна подкрепа за стабилно управление, стабилна икономика и адекватни мерки; онлайн услуги и продажби и дигитален маркетинг; производство и енергийна ефективност
- Идентифицирани са 16 мерки, които биха могли да се прилагат на национално ниво и 6 мерки на общинско ниво.

5. ПРИЛОЖЕНИЯ

АНКЕТА ЗА СЪСТОЯНИЕТО И НУЖДИТЕ НА БИЗНЕСА В ОБЛАСТ ХАСКОВО СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА

Настоящата анкета е част от изпълнението на проект „Greek Bulgarian Business Partnership by Assistance, Services, Solutions to Promote Open Regions Team” с акроним „GR-BG BUSINESS PASSPORT”, финансиран по Програма за сътрудничество INTERREG V-A „Гърция-България 2014-2020”.

Конфиденциалността на вашите отговори ще бъде запазена. Благодарим Ви за попълването на анкетната карта, за Вашата отзивчивост и сътрудничество.

За контакт:

PCO "Марица"

www.maritza.info

038/665021

maritza@maritza.info

ПРОФИЛ НА РЕСПОНДЕНТА

Вашето предприятие е:*

- Микропредприятие (от 1 до 9 души персонал)
- Малко предприятие (от 10 до 49 души персонал)
- Средно предприятие (от 50 до 250 души персонал)
- Голямо предприятие (над 250 души персонал)

В кой сектор е основната дейност на Вашето предприятие?*

Храни и напитки

Текстил и облекло

Химически продукти

Машини и оборудване

Металургия

Енергетика/ВЕИ

ИКТ

Аутсорсинг

Строителство

Търговия на дребно

Транспорт и логистика

Услуги

Туризъм

Друго:

Вашето предприятие е регистрирано в община:*

Димитровград

Ивайловград

Любимец

Маджарово

Минерални бани

Свиленград

Симеоновград

Стамболово

Тополовград

Харманли

Хасково

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ

Може ли да определите състоянието на Вашето предприятие в резултат на кризата, причинена от пандемията от COVID-19?*

няма промяна в икономическите показатели спрямо нивата от преди пандемията

влошаване на икономическите показатели

има известен растеж

растеж по отношение на обемите и оборотите

Друго:

Как се отрази на Вашето предприятие икономическата криза вследствие на пандемията от COVID-19 по отношение на продажбите/оборотите спрямо нивата им от преди пандемията?*

Покачване на продажбите/оборотите

Лек спад (до 10%)

Значителен спад (повече от 10%)

Значителен спад (повече от 30%)

Значителен спад (повече от 50%)

Без промяна

Не мога да преценя

Как се отрази на Вашето предприятие икономическата криза вследствие на пандемията от COVID-19 по отношение на работните места спрямо нивата им от преди пандемията?*

Увеличаване на работните места

Лек спад (до 10%)

Значителен спад (повече от 10%)

Значителен спад (повече от 30%)

Значителен спад (повече от 50%)

Без промяна

Не мога да преценя

Кои от посочените действия и мерки за съхранение на бизнеса сте прилагали по време на пандемията от COVID-19:*

Намаляване на производствения капацитет

Намаляване на разходите

Повишаване на цените на произведената продукция/услуги

Намаляване на цените на произведената продукция/услуги

Вътрешно преразпределение на работна ръка

Преминаване на служителите на половин работен ден

Съкращаване на служители

Пускане на служители в платен или неплатен отпуск

Увеличаване броя на служителите

Частична дистанционна работа

Преминаване изцяло към дистанционна работа

Стартиране на онлайн продажби

Създаване на нови продукти

Излизане на нови пазари

Пренасочване на дейността

Следване на разработен план за действие на компанията при кризисни ситуации

Друго:

Моля, определете в каква степен изброените обстоятелства са засегнали Вашия бизнес, в резултат на пандемията от COVID-19? Ограничаване/спиране на бизнес дейността

	Слабо	Средно	Неутрално	Силно	Най-силно
Ограничаване/спиране на бизнес дейността					

Липсващи стоки или услуги					
Логистични затруднения при доставката на продукти					
Нарушени продажби					
Отпадане на служители					
Отсъствие на служители поради болест					
Чувствително натоварване в работата за част от работещите					
Липса на работна ръка					
Спад в търсенето на предлаганите продукти/услуги					
Анулиране на поръчки от клиенти					
Нарастващо търсене на стоки или услуги					
Закъснение с изпълнението на възложени поръчки/договори					
Намалени обороти/приходи					
Повишаване на суровините за производство					

Две години след началото на пандемията от COVID-19 какви са Вашите инвестиционни намерения спрямо плановете Ви от преди пандемията?*

не са се променили

отказах се от инвестиционните си намерения

оптимизирах разходите

прекрътяване на работата за определен период

АНТИКРИЗИСНИ МЕРКИ В ПОДКРЕПА НА БИЗНЕСА

Доколко сте доволни от мерките за подкрепа на бизнеса от страна на държавата за смекчаване на икономическите последици от коронавирусната пандемия?*

Много доволен

Доволен

Нямам мнение

Недоволен

Много недоволен

Какви мерки за подкрепа на бизнеса от страна на държавата, използвахте и смятате, че смекчиха последствията от пандемията от COVID-19?

Мярка „60/40“

Безвъзмездна помощ за микро- и малки предприятия в размер от 3 до 10 хил. лв.

Мораториум върху плащанията по кредити

Мярка за запазване на заетостта, изразяваща се в 290 лв./мес.

Безлихвени кредити от „Българска банка за развитие“ АД чрез посредничеството на търговските банки

Данъчни облекчения

План за икономическо възстановяване

Държавна помощ за експортно застраховане

Намаляване на цените на горивата

Подпомагане активната работа на транспорта

Зелени коридори за внос и износ

Намаляване на ДДС

В момента не е необходима държавна подкрепа

Друго:

НУЖДИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ СЛЕД COVID-19 ОГРАНИЧЕНИЯТА

Доведе ли пандемията до промени в клиентските нужди и изисквания в дейността на Вашия бизнес?*

Да

Не

Ако „да“, моля посочете до какви?

.....

Вашият бизнес има ли необходимост от въвеждане на дигитални технологии и съответно обучение на персонала в тази насока?*

Да

Не

Посочете кои са приоритетите на Вашата компания след периода на COVID-19 вирусна пандемия:*

реквалификация и обучение на служителите

увеличаване на инвестициите за дигитализация

задържане на текущите пазари

достигане до нови пазари и създаване на нов потребителски микс, отговарящ на потребностите на клиентите

Друго:

Моля, опишете какви нужди сте идентифицирали в резултат на прилаганите ограничения в периода на COVID-19 вирусна пандемия

.....

Тук е мястото да предложите мерки на общинско, областно, секторно и национално ниво, вкл. спешни (за смекчаване на икономическите последици) и дългосрочни (в т.ч. ускоряване на забавени реформи и осъществяване на отправени предложения, игнорирани от компетентните държавни органи):

.....